

racism

**Η χαμένη νηφαλιότητα
Μετανάστευση
και ρατσιστικός λόγος στα ΜΜΕ**

Ανεξάρτητη δημοσιογραφική ανάλυση
της Χριστίνας Πάντζου
που δημοσιεύτηκε το φθινόπωρο του 2013
στο 1againstracism.gr

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	2
Πώς κατασκευάζεται ο πόλεμος και ο εχθρός	6
Η Χρυσή Αυγή και ως μιντιακό φαινόμενο.....	10
Οι «λαθραίοι» και η εγκληματικότητα ως συνώνυμο της μετανάστευσης	14
Έχουν εθνικότητα τα ειδικά εγκλήματα;.....	18
Οι «υγειονομικές βόμβες» και η «νοσηρότητα» στο μεταναστευτικό λόγο	22
Ο Ξένιος Ζευς αποχαιρέτισε τον τόπο που τον γέννησε	27
Υποδοχή, κράτηση, φιλοξενία σε ένα αξεδιάλυτο κουβάρι.....	32
Τιτιβίσματα, χιούμορ, άποψη και η αβάσταχτη βαρύτητα των λέξεων	37
Ο ρατσισμός εισάγεται δια... της βίας στα ΜΜΕ	42
Ο νόμος Ραγκούση και ο συμβολικός εκμηδενισμός των νόμιμων μεταναστών	47
Δράματα προσφύγων εκτός των συνόρων, «απειλές λαθρομεταναστών» εντός ή πλησίον των συνόρων.....	51

Εισαγωγή

Η πραγματικότητα δεν είναι παρά μια αφήγηση. Όχι γιατί δεν υπάρχουν γεγονότα αυτόνομα πέρα από την ανθρώπινη συνείδηση. Αλλά γιατί το μεγαλύτερο μέρος όσων γνωρίζουμε ή νομίζουμε ότι γνωρίζουμε δεν είναι αποτέλεσμα προσωπικών εμπειριών όσο πολλαπλών αφηγήσεων. Ανάμεσα σε αυτές τις αφηγήσεις, εκείνες των ΜΜΕ παίζουν καταλυτικό ρόλο για το πώς προσλαμβάνουμε τα φαινόμενα που μας περιβάλλουν¹. Με άλλα λόγια, καθώς διαχειρίζονται αντικειμενικά δεδομένα, τα ΜΜΕ περισσότερο κατασκευάζουν μια αντίληψη της πραγματικότητας παρά συνιστούν μια πιστή απεικόνισή της.

Σε μια εποχή κατά την οποία η χώρα μας βιώνει πρωτοφανή έξαρση των φαινομένων ξενοφοβίας και ρατσισμού, τα οποία έχουν οδηγήσει σε πρωτόγνωρη βία, έχει ξεχωριστό ενδιαφέρον αφενός η αφήγηση και η κατασκευή που κάνουν τα ΜΜΕ για το μεταναστευτικό και αφετέρου ο τρόπος με τον οποίο νοηματοδοτούν την ταυτότητα.

Διότι ρατσιστικός λόγος δεν είναι μόνο ο άμεσα καταγγελτικός των φυλετικών διαφορών, που είναι και εύκολα αποκρουσίμος. Είναι και η πιο δυσδιάκριτη εκλεπτυσμένη υπόγεια ρητορική, που δομείται στη βάση διαχωρισμών και διακρίσεων, οι οποίες αφυπνίζουν στο «κοινό» ανταγωνιστικά («μας παίρνουν τις δουλειές μας», «κλέβουν φόρους») και φοβικά («απειλούν την ασφάλεια και τη ζωή μας») ανακλαστικά. Οι λέξεις, οι διατυπώσεις, οι χρήσεις τους και οι συσχετίσεις τους, δεν είναι αθώες. Κουβαλούν –όπως και οι αποσιωπήσεις– μηνύματα, εγγράφουν αντιλήψεις, νοηματοδοτούν καταστάσεις, υπονοούν συμφραζόμενα, αποδυναμώνουν ή ενισχύουν στερεότυπα, επηρεάζουν στάσεις.

Αυτά τα ρητά ή υπόρρητα μηνύματα επιχείρησε να καταγράψει η παρούσα έρευνα, που βασίζεται στις έντυπες εκδόσεις πέντε ενδεικτικών εφημερίδων πανελλαδικής κυκλοφορίας (*Καθημερινή, Ελεύθερος Τύπος, Πρώτο Θέμα, Τα Νέα και Έθνος*) στο διάστημα Μαρτίου-Οκτωβρίου 2012. Οι τρεις πρώτες εφημερίδες είχαν ήδη αποτελέσει αντικείμενο πιλοτικής έρευνας του Προγράμματος MEDIVA² για την αξιολόγηση του πώς τα ΜΜΕ προωθούν την ένταξη των μεταναστών και αποτυπώνουν την πολυπολιτισμικότητα της ελληνικής κοινωνίας. Τα *Νέα* και το *Έθνος* συμπεριλήφθηκαν λόγω της σημασίας τους ως οι απογευματινές εφημερίδες με τη μεγαλύτερη κυκλοφορία. Η έρευνα ξεκινά τον Μάρτιο του 2012, όταν έχει ολοκληρωθεί εκείνη της MEDIVA, και ολοκληρώνεται τον Οκτώβριο του 2012, όταν η κλιμάκωση του φαινομένου της ρατσιστικής βίας οδήγησε την Πολιτεία να ανακοινώσει σχέδιο Προεδρικού Διατάγματος για τη δημιουργία Τμημάτων Αντιμετώπισης της Ρατσιστικής Βίας στην ΕΛ.ΑΣ.

¹ Gerbner G., «Η “κατασκευή” της πραγματικότητας και τα ΜΜΕ», στον ομώνυμο τόμο των Ρ. Παναγιωτοπούλου, Π. Ρηγοπούλου, Μ. Ρήγου και Σ. Νοτάρη (επιμ.), Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 1998.

² European University Institute, Πρόγραμμα MEDIVA, <http://www.eui.eu/Projects/MEDIVA/Events/2012-03-27-Greeknationalevent.aspx>. Ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης: 01.09.2013.

Πρόκειται για μια περίοδο βεβαρημένη πολιτικά, καθώς σε αυτό το διάστημα υπήρξαν συγκεκριμένες συγκυρίες, οι οποίες σε μεγάλο βαθμό προσδιόρισαν και ένα σημαντικό κομμάτι τόσο της θεματολογίας όσο και του τρόπου παρουσίασής της. Οι εκλογές του Μαΐου και του Ιουνίου, η δημοσκοπική άνοδος της Χρυσής Αυγής και η μετέπειτα είσοδός της στην Βουλή, η μετατροπή του μεταναστευτικού σε σημαία της πολιτικής ατζέντας των εκπροσώπων ενός ευρέως φάσματος κομμάτων που πλειοδότησαν σε απαξιωτικούς χαρακτηρισμούς, η «ανακάλυψη» και συστηματική ανάδειξη των συσσωρευμένων προβλημάτων από την έλλειψη μιας συγκροτημένης μεταναστευτικής πολιτικής, κάποια εγκλήματα που επί μέρες απασχόλησαν την ειδησεογραφία, η έναρξη εφαρμογής της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς» για την «πάταξη της λαθρομετανάστευσης και της εγκληματικότητας», η δημιουργία νέων κέντρων κράτησης, η προσφυγική κρίση στη Συρία και οι ευρωπαϊκές πιέσεις για έλεγχο των συνόρων, σε συνδυασμό με το βάθεμα της οικονομικής κρίσης, ανάμεσα στα άλλα, συνθέτουν ένα σκηνικό εξαιρετικά πρόσφορο για ρατσιστική ρητορική και ξενοφοβικές κορώνες, οι οποίες από το πεδίο της πολιτικής πέρασαν στην σφαίρα των μέσων ενημέρωσης και από το λόγο πέρασαν στην πράξη, εγκαινιάζοντας ένα πρωτόγνωρο κύμα ρατσιστικών επιθέσεων.

Η ρατσιστική ρητορική της νεοναζιστικής Χρυσής Αυγής μετακλίστηκε σε ανησυχητικό βαθμό – συχνά ελάχιστα πιο «εξευγενισμένη»– και σε τμήμα της κατεστημένης ελληνικής πολιτικής σκηνής. Εμπρηστικές δηλώσεις σχετικά με τους μετανάστες δημοσιεύονταν συστηματικά από τα ΜΜΕ στο πλαίσιο της ειδησεογραφίας, ενώ συγχρόνως υιοθετούνταν όλο και πιο αρνητικές εκφράσεις και εικόνες για να περιγράψουν με όρους «φόβου» μερικές μόνο από τις πολλές πλευρές του σύνθετου ζητήματος της μετανάστευσης.

Όταν η ρατσιστική βία κατά των μεταναστών έγινε χιονοστιβάδα, το κύμα επιθέσεων άρχισε να απασχολεί τα περισσότερα από αυτά τα έντυπα ως φαινόμενο που σχετίζεται μόνο με τη νεοναζιστική Χρυσή Αυγή και «ακροδεξιές ομάδες» και ως «απόρροια του κενού που άφησε η πολιτεία στην αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης και της άρνησης να αναγνωρίσει τα προβλήματα που αυτή δημιούργησε» (το πιο σύνθηρες επιχείρημα των άρθρων γνώμης). Αλλά, δεν απασχόλησε –εκτός από ελάχιστους αρθρογράφους– το κατά πόσο η γλώσσα, το ύφος, το περιεχόμενο και συνολικά ο «λόγος» που χρησιμοποιήθηκε από τον ίδιο τον Τύπο ανταποκρινόταν σε μια ισορροπημένη παρουσίαση του μεταναστευτικού ή το κατά πόσο, αντίθετα, ο Τύπος υπερέβαλε σε αναπαραγωγή αρνητικών στερεοτύπων συμβάλλοντας στη «συμβολική στοχοποίηση» των μεταναστών –νόμιμων ή παράτυπων– και των προσφύγων ως «απειλή», με όσα αυτό μπορεί να συνεπάγεται ως προς τη διαμόρφωση κοινωνικών στάσεων.

Διερευνώντας αυτόν ακριβώς τον «λόγο» μέσα από την αποτίμηση σχεδόν 1.800 σχετικών δημοσιευμάτων που καταγράφηκαν³ σε αυτό το οκτάμηνο, το βασικό συμπέρασμα δεν διαφέρει από εκείνο που πριν από ένα χρόνο διατύπωσε η έρευνα του Προγράμματος MEDIVA: η εικόνα είναι απογοητευτική. Σε αυτό το κρίσιμο διάστημα, η ουδετερότητα και η νηφαλιότητα για ένα

³ Στην καταγραφή των δημοσιευμάτων συμμετείχε και η δημοσιογράφος Ευαγγελία Φραντζόγλου.

τόσο καίριο πρόβλημα όσο το μεταναστευτικό δεν ήταν τα στοιχεία που χαρακτήρισαν ως σύνολο αυτή την αντιπροσωπευτική μερίδα του ελληνικού Τύπου – έστω κι αν υπάρχουν διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις εφημερίδες.

Αυτό αποτυπώνεται και στις ενδεικτικές ενότητες της έρευνας:

1. Πώς κατασκευάζεται ο πόλεμος και ο εχθρός
2. Η Χρυσή Αυγή και ως μιντιακό φαινόμενο
3. Οι «λαθραίοι» και η εγκληματικότητα ως συνώνυμο της μετανάστευσης
4. Έχουν εθνικότητα τα ειδηχθή εγκλήματα;
5. Οι «υγειονομικές βόμβες» και η «νοσηρότητα» στο μεταναστευτικό λόγο
6. Ο Ξένιος Ζεός αποχαιρέτισε τον τόπο που τον γέννησε
7. Υποδοχή, κράτηση, φιλοξενία: ένα αξεδιάλυτο κουβάρι
8. Τιτιβίσματα, χιούμορ, άποψη και η αβάσταχτη βαρύτητα των λέξεων
9. Ο ρατσισμός εισάγεται δια... της βίας στα ΜΜΕ
10. Ο νόμος Ραγκούση και ο συμβολικός εκμηδενισμός των νόμιμων μεταναστών
11. Δράματα προσφύγων εκτός των συνόρων, «απειλές λαθρομεταναστών» εντός ή πλησίον των συνόρων

Αντίθετα, στις αναφορές του Τύπου για το μεταναστευτικό κυριάρχησαν δύο χαρακτηριστικά. Πρώτον, οι εφημερίδες επέβαλαν διαχωριστικές γραμμές, γενικεύοντας και δομώντας την ταυτότητα των μεταναστών στη βάση της πόλωσης ανάμεσα στο «εμείς» και το «άλλοι», και η εικόνα του «άλλου» παρουσιάστηκε ελαχιστοποιώντας ή απαλείφοντας κάθε θετικό στοιχείο. Και δεύτερο –και πάλι γενικεύοντας– εστίασαν στο μετανάστη ως «πρόβλημα» ή «απειλή», τον συσχέτισαν συστηματικά με την ανομία, το έγκλημα, την ανασφάλεια, τη «νοσηρότητα» κυριολεκτικά και συμβολικά, έτσι που εκμηδενίστηκε η όποια θετική «ανάγνωση» του ρόλου του στην κοινωνία. Είναι ακριβώς αυτές οι δύο στρατηγικές που κατά τον θεωρητικό Teun A. van Dijk⁴ ορίζουν το ρατσιστικό λόγο.

Για τα ΜΜΕ είναι πραγματική πρόκληση να αφηγηθούν με ψυχραιμία και νηφαλιότητα την ιστορία ενός κόσμου στον οποίο οι μετακινήσεις πληθυσμών αυξάνουν όσο ποτέ στο παρελθόν, εκθέτοντας τις κοινωνίες στους «άλλους». Σήμερα, οι μετανάστες έχουν ξεπεράσει τα 214 εκ. σύμφωνα με το Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης και κάθε χώρα του πλανήτη είναι τόπος καταγωγής, προορισμός ή ενδιάμεσος σταθμός στη μετακίνησή τους. Γι' αυτό και αποτελεί επιτακτική αναγκαιότητα να υπάρξει μια ισόρροπη και αντικειμενική ενημέρωση για το θέμα των μεταναστευτικών ροών, με όλες τις ιδιαιτερότητες και τις πιέσεις που μπορεί να ασκούν αυτές οι ροές σε κάποιες χώρες.

«Είναι επιτακτικό να βρούμε τρόπους για έναν πιο θετικό και πλουραλιστικό λόγο για τη μετανάστευση», επεσήμανε ο Χόρχε Σαμπάιο της Συμμαχίας των Πολιτισμών του ΟΗΕ στην έναρξη

⁴ Van Dijk Teun A., *Racism and the Press*, London: Routledge, 1991.

διεθνούς συνάντησης δημοσιογράφων, εκδοτών και ειδημόνων σε μεταναστευτικά θέματα, την οποία οργάνωσε η Συμμαχία και το Global Editors Network το Φεβρουάριο του 2013 στο Παρίσι. Όλοι συμφώνησαν ότι δεν αρκεί να καταδικάζεις τον ρατσισμό και ότι απαιτείται πολλή δουλειά για να αποφύγουν τα ΜΜΕ την υπερβολή, τη μονομέρεια, τα «τοξικά κείμενα», εν τέλει όλα όσα συμβάλλουν στη διάδοση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας. Όπως επίσης –με δεδομένο ότι η αυτορρύθμιση δεν έχει να επιδείξει ιδιαίτερα ενθαρρυντικά αποτελέσματα– όλοι συμφώνησαν ότι απαιτείται, πέρα από την κατάρτιση των δημοσιογράφων που ασχολούνται με το θέμα, και η επεξεργασία τόσο ενός γλωσσάριου όρων όσο και ενός κώδικα δεοντολογίας που να προωθεί το σεβασμό του «άλλου» και να απορρίπτει γενικεύσεις και απλουστεύσεις.

Απαιτείται ένας κώδικας αντιμετώπισης των αιτούντων άσυλο, προσφύγων, μεταναστών και θυμάτων trafficking χωρίς προκαταλήψεις και στερεότυπα, σαν τη «Χάρτα της Ρώμης» που συμφωνήθηκε από εκδότες και δημοσιογραφικές ενώσεις στην Ιταλία, σε συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, και αποτελεί πρόταση πρότυπης αμερόληπτης στάσης των ΜΜΕ απέναντι στο σύνθετο ζήτημα του μεταναστευτικού. Με δεδομένα τα ευρήματα όχι μόνο αυτής, αλλά όλων των σχετικών ερευνών που εδώ και χρόνια επισημαίνουν τα ελλείμματα στον τρόπο με τον οποίο χειρίζονται το μεταναστευτικό τα ελληνικά ΜΜΕ, θα ήταν εξαιρετικά χρήσιμο η Χάρτα της Ρώμης να αποτελούσε, μαζί με άλλα αντίστοιχα κείμενα, βάση για να ανοίξει η συζήτηση για έναν ελληνικό σχετικό κώδικα δεοντολογίας⁵.

---

⁵ Σε συνάντηση μεταξύ εκπροσώπων της Ύπατης Αρμοστείας και της ΕΣΗΕΑ/ΠΟΕΣΥ το Δεκέμβριο του 2012, υπήρξε μια αρχική δέσμευση από την πλευρά των ελληνικών δημοσιογραφικών Ενώσεων που είναι μέλη της ΠΟΕΣΥ για στενότερη συνεργασία προς την κατεύθυνση ενσωμάτωσης της «Χάρτας της Ρώμης» στον Κώδικα Δεοντολογίας που διέπει του Έλληνες δημοσιογράφους.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Πώς κατασκευάζεται ο πόλεμος και ο εχθρός

Φωτογραφία © UNHCR/D.Kashavelov

Το μεταναστευτικό ζήτημα χρησιμοποιήθηκε προεκλογικά για ψηφοθηρία και μετεκλογικά για να δημιουργήσει αποδιοπομπαίους τράγους απέναντι σε πολίτες ήδη φοβισμένους με την οικονομική ανασφάλεια. Η Χρυσή Αυγή στιγματίστηκε από τα ΜΜΕ και εξαπολύθηκαν μύδροι εναντίον της, γιατί μίλησε για τους μετανάστες ως «υπανθρώπους τριτοκοσμικούς, τρισάθλιους που κουβαλούν κάθε λογής αρρώστιες». Καλούσε σε «ανακατάληψη των πόλεων», υποσχέθηκε να «ξεβρομίσει τον τόπο από τα σκουπίδια», αφού «η Ελλάδα έγινε σκουπιδότοπος της Ευρώπης», και προειδοποιούσε ότι «οι πολίτες παίρνουν το νόμο στα χέρια τους [...] αφού ζούμε έναν ανεξέλεγκτο πόλεμο που πηγάζει από μετανάστες».

Ωστόσο, δεν θεωρήθηκαν επαρκώς προκλητικές ώστε να καταδικαστούν ανάλογες δηλώσεις από το υπόλοιπο πολιτικό φάσμα, και ιδίως δηλώσεις κυβερνητικών παραγόντων. Μέσα από την καθημερινή ειδησεογραφία αυτές βομβάρδιζαν την κοινή γνώμη με απαξιωτικές εκφράσεις, που

ενέτειναν το φόβο, την απέχθεια και το αίσθημα απειλής απέναντι σε κάθε ξένο, ιδίως διαφορετικού χρώματος, αφού αυτοί αποτελούσαν την «ορατή» όψη της μετανάστευσης.

«Λαθρομετανάστες ληστεύουν, σκοτώνουν, βιάζουν. AIDS, ελονοσία, φυματίωση και ηπατίτιδα κουβαλάνε οι λαθρομετανάστες. Μαζί θα τους διώξουμε», υποσχόταν αρχηγός κόμματος προτείνοντας επιπρόσθετα «οι μετανάστες που φθάνουν λαθραία στη χώρα να κλείνονται σε εγκαταλειμμένα στρατόπεδα και να τρώνε μόνο όσοι παράγουν για την Ελλάδα». «Να χρησιμοποιηθούν οι λαθρομετανάστες που δεν μπορούν να απελαθούν για φτηνό εργατικό δυναμικό σε ειδικές οικονομικές ζώνες, που ταυτόχρονα θα είναι και περιοχές διαμονής τους», αφού «κάθε μετανάστης που εργάζεται παίρνει μια θέση από τους Έλληνες», υπερθεμάτιζε αρχηγός άλλου κόμματος.

Για «επιχειρήσεις σκούπα για την πάταξη της λαθρομετανάστευσης και της εγκληματικότητας» και «προσπάθεια να καθαρίσει κάθε δραστηριότητα και φαινόμενα που υπάρχουν στο κέντρο της Αθήνας», μιλούσε πρώην κυβερνητικό στέλεχος. «Να εξουδετερώσουμε τη βόμβα του μεταναστευτικού η οποία βρίσκεται στα θεμέλια της ελληνικής κοινωνίας», καλούσε ο ίδιος, φορτίζοντας περαιτέρω το τοπίο της κοινωνικής ανασφάλειας με το: «Θα διασφαλίσουμε ότι η Ελλάδα δεν θα είναι χώρα όπου μπαίνει όποιος θέλει και εγκληματεί σε συνεργασία με άλλους εγκληματίες».

Τη σκυτάλη έπαιρνε άλλο πρώην κυβερνητικό στέλεχος, το οποίο ανακοινώνοντας «επιχειρήσεις σκούπα» στο κέντρο έκανε λόγο για «υγειονομική βόμβα που έχει εκραγεί. Το πρόβλημα ξέφυγε από το γκέτο των λαθρομεταναστών και αναμείχθηκε με τη δρώσα ελληνική κοινωνία». Αποκαλύπτοντας μάλιστα τη ρίζα του προβλήματος εξηγούσε: «Η κατεύθυνση για τα στρατόπεδα συγκέντρωσης λαθρομεταναστών είναι απολύτως σωστή. Η κατάσταση στο κέντρο της Αθήνας είναι απελπιστική. Έχουν αυξηθεί μολυσματικές ασθένειες όπως η φυματίωση και το AIDS μέσω της σεξουαλικής επαφής, της χρήσης ναρκωτικών, των άθλιων συνθηκών στέγασης και διαβίωσης».

«Άλλη απόδειξη των θλιβερών συνεπειών της λαθρομετανάστευσης είναι ότι, από την εγκληματικότητα, το 65% είναι εισαγόμενη στις γειτονιές γκέτο όπου επικρατεί η ανομία», προειδοποιούσε προβεβλημένο κομματικό στέλεχος. Παράλληλα, συνάδελφός του φώτιζε ακόμη μια «ζοφερή» πλευρά της παρουσίας των μεταναστών στη χώρα, υποστηρίζοντας ότι: «Η μαζική λαθρομετανάστευση έχει τεράστιο οικονομικό και κοινωνικό κόστος [...] είναι τόση η αρνητική δυναμική της που μπορεί από μόνη της να θέσει τη χώρα εκτός ευρώ». Ένας εξέχων πολιτικός προειδοποιούσε ότι «η Αθήνα έχει καταρρεύσει ως τουριστικός προορισμός εξαιτίας των λαθρομεταναστών και επομένως δεν μπορεί να υπάρξει οικονομική ανάκαμψη, αν δεν φύγουν οι εκατοντάδες χιλιάδες παράνομοι μετανάστες». Και, εκπρόσωπος μεγάλου κόμματος συμπλήρωνε το παζλ, αναλύοντας ότι «ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι κοινωνικές συνέπειες του φαινομένου της λαθρομετανάστευσης, όπως για παράδειγμα η έλλειψη θέσεων στους δημόσιους παιδικούς σταθμούς».

«Η βία, ο φόβος, η ανασφάλεια είναι από τα μεγαλύτερα προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας... Θα ανακαταλάβουμε τις πόλεις μας από τα γκέτο των παράνομων μεταναστών», υποσχόταν προεκλογικά αρχηγός μεγάλου κόμματος. Ο ίδιος πολιτικός επαναλάμβανε ότι «θα υπάρξει πόλεμος στη λαθρομετανάστευση και το παραεμπόριο». Και, προς επίρρωση της απειλής (σημειολογικά νομιμοποιώντας τα μέσα για την αντιμετώπισή της), πρόσθετε ότι «οι λαθρομετανάστες είναι τύραννοι της κοινωνίας», όπως ακριβώς και η Χρυσή Αυγή, η οποία με αέρα στα πανιά της από την υιοθέτηση της ατζέντας και της ρητορικής της, προχώρησε ένα βήμα περισσότερο, εφαρμόζοντας την αρχαία σπαρτιατική παράδοση της ξενηλασίας, βαρβαρικό έθιμο της βίαιης και αιματηρής εκδίωξης των ξένων.

«Δεν θα γίνουμε η χωματερή της Αθήνας», απαντούσε με οργή εκπρόσωπος της τοπικής αυτοδιοίκησης για σχεδιαζόμενο κέντρο κράτησης μεταναστών στην περιοχή της. Και εξίσου οργισμένος για την εγκατάσταση προσωρινού κέντρου κράτησης μεταναστών στην πόλη του, ένας άλλος τοπικός ιθύνων έκοβε την υδροδότηση του κέντρου εξηγώντας «είμαστε σε πόλεμο και στον πόλεμο όλα επιτρέπονται».

«Θα καταρρεύσουμε... Η χώρα χάνεται. Από την κάθοδο των Δωριέων, 4.000 χρόνια πριν, ουδέποτε η χώρα δέχθηκε τόσο μεγάλης έκτασης εισβολή... Πρόκειται για βόμβα στα θεμέλια του έθνους». Αυτά ήταν τα λόγια που συνόδευσαν την ανακοίνωση της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς» για «την απώθηση των παράνομων μεταναστών από τον Έβρο και την απομάκρυνσή τους από την Αθήνα και την περιφέρεια», λησμονώντας μάλλον ότι οι Δωριείς, απόγονοι του Έλληνα κατά την μυθολογία, ήταν ένα από τα τέσσερα φύλα που διαμόρφωσαν το ελληνικό έθνος. Και συνέχιζε, περιγράφοντας με δραματικούς τόνους την κατάσταση της χώρας από την παρουσία των μεταναστών «ως επί των τειχών της Κωνσταντινούπολης την 29η Μαΐου του 1453».

Δεκάδες παρόμοιες δηλώσεις –πολλές από τις οποίες δεν διέφεραν σε κυνισμό, μισαλλοδοξία και λεκτική βία από τη «μιντιακά καταγγελτέα» ρατσιστική ρητορική της Χρυσής Αυγής– μεταφέρθηκαν στα ΜΜΕ όχι μόνο ασχολίαστες συνήθως, αλλά και με μερίδα του Τύπου να τις υιοθετεί σε ειδησεογραφικά κείμενα, ρεπορτάζ και άρθρα γνώμης, τα οποία με ανάλογους τίτλους και εφάμιλλο πάθος μετέφεραν τη συζήτηση για το μεταναστευτικό σε πολεμικούς όρους. Μια μειοψηφία αρθρογράφων, η οποία επέκρινε ξενοφοβικές ρητορικές, πρακτικές και πολιτικές που αναπτύσσονταν και πέραν της Χρυσής Αυγής, δεν κατάφερε να ανατρέψει την ισοπεδωτική εικόνα που απέρρευε από αυτόν το συστηματικά απαξιωτικό λόγο. Είναι αυτός ακριβώς ο λόγος που, υποδαυλίζοντας φοβικά σύνδρομα και βομβαρδίζοντας τους αναγνώστες με ιδεολογικά και συμβολικά φορτισμένους απειλητικούς όρους, στοχοποίησε συνολικά τους μετανάστες ως υπεύθυνους για όλα τα δεινά της χώρας.

«Πόλεμος», «εισβολή», «τσουνάμι», «κατάληψη», «απόβαση», «αναχαίτιση», «πολιορκία», «άλωση», «βόμβα», «κατάρρευση», «μόλυνση», «αρρώστια», «σκούπα», «καθάρισμα», «έξαρση εγκληματικότητας», «εκρηκτική κατάσταση», «απειλή», «ανασφάλεια», είναι μερικές μόνο από τις εκφράσεις που κυριάρχησαν αυτό το διάστημα στις εφημερίδες για το μεταναστευτικό.

Πρόκειται για λέξεις και εκφράσεις που δεν αποτελούν γλωσσικό ολίσθημα, αλλά σχολαστικά επιλεγμένες διατυπώσεις, οι οποίες συνιστούν ένα «λόγο» εμπρηστικό, που παρουσιάζει τους μετανάστες όχι μόνο ως περιττούς αλλά και ως επικίνδυνους. Στην καλύτερη περίπτωση αυξάνει τη δυσπιστία της κοινωνίας απέναντί τους, στη δε χειρότερη τη στρέφει εναντίον τους. Ο πόλεμος απαιτεί εχθρό κι αυτός κατασκευάστηκε στο πρόσωπο των μεταναστών. Και συγχρόνως προϋποθέτει βία και ανορθόδοξες μεθόδους, αίμα και αθώα θύματα και υπόγεια νομιμοποιεί τη δήθεν «αντίσταση κατά των εισβολέων», που στην Ελλάδα πλέον γίνεται με κλωτσιές, σιδερογροθιές, ρόπαλα τυλιγμένα σε ελληνικές σημαίες και φονικά μαχαίρια.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Η Χρυσή Αυγή και ως μιντιακό φαινόμενο

Φωτογραφία © UNHCR/B. Sokol

Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του λόγου που επικράτησε στις εφημερίδες στο διάστημα Μαρτίου – Οκτωβρίου 2012 ήταν η ανάδυση της Χρυσής Αυγής από περιθωριακό μόρφωμα σε υπολογίσιμη πολιτική δύναμη. Η Χρυσή Αυγή δεν επέβαλε μόνο ατζέντα. Ανάγκασε τον πολιτικό και μιντιακό κόσμο να προτάξει προεκλογικά και μετεκλογικά τις δικές της προτεραιότητες, υιοθετώντας τη ρητορική για την «ανασφάλεια των κατειλημμένων πόλεων», για τα «τρύπια σύνορα», για την «εγκληματικότητα των λαθρομεταναστών», για την «ασφυξία των κατοίκων», για τον «κίνδυνο για τη δημόσια υγεία», αλλά και τα σκληρά μέτρα κατά των μεταναστών.

Πέτυχε επίσης να σπάσει το «κορδόνι ασφαλείας» που σιωπηρά είχε επιβληθεί από τα ΜΜΕ στους εκπροσώπους της και να κυριαρχήσει στην ειδησεογραφία με τις προκλήσεις της, τις δολοφονικές της επιθέσεις και το οργανωμένο επικοινωνιακό της σχέδιο. Στο οκτάμηνο της έρευνας, είναι εκατοντάδες τα σχετικά άρθρα: μια επέλαση ενός μαύρου ιππικού μισαλλοδοξίας που κατέκλυσε

την επικαιρότητα, εντάσσοντας στην καθημερινότητά μας τις ρατσιστικές της πρακτικές και συνηθίζοντάς μας στην κοινοτοπία του κακού.

Είναι ενδεικτικό ότι ενώ τον Μάρτιο, συνολικά, στις πέντε εφημερίδες, υπήρχαν ελάχιστα κείμενα για τη Χρυσή Αυγή, τον Οκτώβριο σε μία μόνο εφημερίδα ήταν περισσότερα από 50. Οι τίτλοι ακολουθούσαν ο ένας τον άλλο με αποτροπιασμό, στηλιτεύοντας τη δράση της και μιλώντας για «Πρόκληση», «Αυγό του φιδιού», «Μαύρη Καμπάνια», «Μαύρη Αυγή και ιδεολογία», «Απειλή για τη Δημοκρατία», «Ακροδεξιό αμόκ», «Ρατσιστικό παραλήρημα».

Με στόχο την «αποκάλυψη της ναζιστικής ιδεολογίας και πρακτικής της», δεν υπήρξε δήλωση ή δράση της που να μην είδε το φως της δημοσιότητας: από τις επιθέσεις και απειλές κατά πολιτικών και δημοσιογράφων ή τα χαστούκια κατά βουλευτών σε απευθείας μετάδοση, ως τις «περιπολίες» και τα πογκρόμ κατά των μεταναστών. Από τα επεισόδια στη Βουλή και τις φασιστικές δηλώσεις για «υπανθρώπους» ή την προτροπή «έξω οι λαθρομετανάστες από νοσοκομεία και παιδικούς σταθμούς» ως την καπηλεία της δολοφονίας του Λαζανά και των αντιδράσεων των τοπικών κοινωνιών στη δημιουργία κέντρων κράτησης. Από τους ναζιστικούς χαιρετισμούς και τις ρατσιστικές διανομές τροφίμων, τις αιμοδοσίες και τα γραφεία ευρέσεως εργασίας «μόνο για Έλληνες» ως τα τάγματα εφόδου στο στρατόπεδο της Κορίνθου και τις λαϊκές αγορές. Από την επερώτηση που οδήγησε στη σύλληψη του δημιουργού του «Γέροντα Παστίτσιου» και την παράσταση σκοταδισμού στο Χυτήριο ως τις σχέσεις με την αστυνομία και την Κου Κλουξ Κλαν.

Συγχρόνως, δεκάδες πορτρέτα των στελεχών και βουλευτών της έβλεπαν το φως της δημοσιότητας, συχνά δίχως να έχουν να προσθέσουν τίποτε καινούριο, απλώς επαναλαμβάνοντας τα ίδια, τόσο που, κάποιες φορές, η κατάσταση έμοιαζε με άμιλλα ανάμεσα σε εφημερίδες για το ποια θα έχει μεγαλύτερα αφιερώματα. Έτσι, πέτυχε να κυριαρχήσει στην ειδησεογραφία και να επιβάλει μια πρωτοφανή κλιμάκωση της μιντιακής «προβολής» της.

Αυτή η προβολή ενισχύθηκε από τη συστηματική προσπάθεια «ξεπλύματος» της εικόνας των χρυσαυγιτών ως βίαιων ρατσιστών νεοναζί από συγκεκριμένη εφημερίδα, που αποδύθηκε σε μια εκστρατεία ωραιοποίησης της Χρυσής Αυγής. Διαθέτοντας προνομιακό δίαυλο επικοινωνίας με την οργάνωση, πρόσφερε γόνιμο βήμα στα στελέχη της για να «μεταφέρουν το μήνυμά» της και της έδωσε συχνά εύσημα για τις «πολιτικές» της θέσεις, γελοιοποιώντας τις κατηγορίες για ρατσιστική και βίαιη δράση. Είναι αυτή που έστησε το περίφημο ρεπορτάζ με χρυσαυγίτες που δήθεν πηγαίνουν γιαγιάδες στις τράπεζες, παρουσιάζοντάς τους σαν «προσκοπάκια που κάνουν το καλό», ενώ όπως κατέδειξε ο Δ. Ψαρράς στο βιβλίο *Η Μαύρη Βίβλος της Χρυσής Αυγής*, η ανυπεράσπιστη γιαγιά δεν ήταν παρά η μητέρα επιφανούς μέλους της Χρυσής Αυγής στον Άγιο Παντελεήμονα. Επίσης, είναι η συγκεκριμένη εφημερίδα που ανέδειξε την καθημερινότητά τους με στοιχεία life style, παρουσιάζοντας τους χρυσαυγίτες ως «ακίνδυνους και παρεξηγημένους» καλούς οικογενειάρχες, ευαίσθητους συζύγους και ευσεβείς φιλόανθρωπους (αποκλειστικά προς Έλληνες) πολίτες με... πολλαπλά ενδιαφέροντα και πνευματικές ανησυχίες: Από το «ρομαντισμό» του Ν. Μιχαλολιάκου και την «τρυφερότητα» του Η. Παναγιώταρου ως συζύγων μέχρι την περήφανη για τον μπαμπά της ψυχολόγο κόρη του αρχηγού ή το σχεδιαστή του δαχτυλιδιού της Ε.

Ζαρούλια. Και, από την αγάπη του Η. Κασιδιάρη για το ταγκό, του Κ. Μπαρμπαρούση για το τσάμικο και του «διανοούμενου» Χρ. Παππά για τους τενόρους ως τα «όμορφα κορίτσια της Χρυσής Αυγής με το κοινωφελές έργο».

Με εξαίρεση αυτή την εφημερίδα, τα δημοσιεύματα και γενικότερα η στάση του Τύπου απέναντι στο «φαινόμενο Χρυσή Αυγή» υπήρξε άμεσα καταγγελτική, επιθετική απέναντι σε αυτό το φασισμό τον επενδεδυμένο με το μανδύα του κοινοβουλευτισμού, και συχνά με γλώσσα αιχμηρή και δίχως περιστροφές για τη μισαλλόδοξη ιδεολογία της. Όλα αυτά στοίχισαν σε μια δημοσιογράφο μήνυση και σε μια άλλη άμεση απειλή κατά της ζωής της.

Παράλληλα όμως με τα δημοσιεύματα για τη Χρυσή Αυγή, όλο αυτό το διάστημα δεν πέρασε σχεδόν ημέρα που να μη δημοσιεύτηκε σε κάθε εφημερίδα τουλάχιστον ένα κείμενο σχετικό με τους μετανάστες, στη συντριπτική πλειοψηφία τους με αρνητικά πρόσημα και με το αίσθημα της απειλής από την παρουσία τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι όσο πιο προκλητική γινόταν η Χρυσή Αυγή τόσο πιο καταγγελτικός γινόταν ο λόγος εναντίον της, αλλά και τόσο πιο έντονη ήταν η παράθεση των «δραματικών συνεπειών» από την παρουσία μεταναστών στη χώρα, με συναισθηματικά φορτισμένη γλώσσα. Πολλές αναλύσεις για την άνοδο της Χρυσής Αυγής περιλάμβαναν προτάσεις όπως «επωάστηκε σε συνοικίες έντονα υποβαθμισμένες από τη μαζική και ανεξέλεγκτη παρουσία λαθρομεταναστών» και μιλούσαν για «τις γειτονιές όπου μετακόμισε η ανασφάλεια», για «τα όρια της ανοχής των κατοίκων», για την «όχληση που προκαλεί η αθρόα συγκέντρωσή τους συμβάλλοντας στην αύξηση της εγκληματικότητας», κλπ.

Έτσι, σημαντική μερίδα των δημοσιευμάτων υιοθέτησε τις αιτιάσεις της ρητορικής της Χρυσής Αυγής, που θέλει τους μετανάστες υπεύθυνους για όλα τα δεινά του τόπου, απορρίπτοντας συγχρόνως μετά βδελυγμίας το βίαιο τρόπο με τον οποίο επιχειρεί να επιβάλει «λύσεις». Αλλά, όπως συνέβη και στην πολιτική σκηνή, «παίζοντας» στο προνομιακό της πεδίο, κάθε άλλο παρά την έπληξαν.

Στην πραγματικότητα, η Χρυσή Αυγή έγινε βαρόμετρο της ικανότητας και των ΜΜΕ να αντιμετωπίσουν τα πολύπλοκα προβλήματα που προκύπτουν από το μεταναστευτικό με ψυχραιμία και σεβασμό στα δικαιώματα. Δοκίμασε τα δημοκρατικά τους ανακλαστικά και ευαισθησίες. Και, άνοιξε το διάλογο όχι μόνο για το αν θα πρέπει να απαγορευτεί ως οργάνωση ή να ποινικοποιηθεί η εγκληματική της δράση, αλλά και για το αν συμβάλλει στην αντιμετώπιση της νεοναζιστικής απειλής η υπερέκθεσή της και ο κατακλυσμός των μίντια με τη μισαλλοδοξία της.

Πριν από τις εκλογές του Μαΐου, αναλύοντας τη δημοσκοπική άνοδο της Χρυσής Αυγής, αρκετά άρθρα γνώμης υποστήριξαν ότι το ιδιότυπο εμπάργκο που είχαν επιβάλει τα περισσότερα ΜΜΕ στους εκπροσώπους της την ενίσχυσε, συμβάλλοντας στο να αποκτήσει μυθικές διαστάσεις ως «προστάτης των αναξιοπαθούντων κατοίκων του κέντρου» και να συγκαλυφθεί το φασιστικό της πρόσωπο. Κάποιοι μάλιστα τόνιζαν ότι «προτιμώ τη Χρυσή Αυγή στο φως της ημέρας παρά στην οδό 3ης Σεπτεμβρίου φοβερίζοντας απελτισμένους». Πριν από τις εκλογές του Ιουνίου, οι πρώην «αποκλεισμένοι» απέκτησαν λόγο και τα χαστούκια του Η. Κασιδιάρη στη βουλευτή Λ. Κανέλλη σε απευθείας τηλεοπτική μετάδοση αναπαράχθηκαν εκατοντάδες φορές –σαν προς εμπέδωση

διαφημιστικό μήνυμα– παράλληλα με δεκάδες κείμενα που έγραφαν ότι το «σοκ θα μείνει ανεξίτηλο», «πλέον οι ψηφοφόροι δεν έχουν το άλλοθι της άγνοιας», «τώρα πια καταδείχθηκε στους πολίτες τι πραγματικά είναι η Χρυσή Αυγή». Οι καταγγελίες και οι αποκαλύψεις δεν άλλαξαν το εκλογικό της αποτέλεσμα.

Ο Η. Παναγιώταρος, μετά τα επεισόδια στο θέατρο Χυτήριο, που πάλι έγιναν τηλεοπτικό υπερθέαμα και απασχόλησαν επί ημέρες τις εφημερίδες, δήλωνε αποκαλυπτικά περιχαρής: «Ευχαριστούμε όλους αυτούς τους ανθέλληνες που έκαναν να ανέβει τόσο η Χρυσή Αυγή και να μιλάει όλη η Ελλάδα για εμάς». Προκαλώντας το ενδιαφέρον των μίντια με τις συνεχείς προκλήσεις της, τα καταφέρνει. Γιατί η Χρυσή Αυγή γνωρίζει πράγματι πολύ καλά το επικοινωνιακό παιχνίδι και πολύ μεθοδικά επεξεργάζεται στρατηγικές για να παραμένει στην επικαιρότητα. Δεν την ενδιαφέρει να καταγγελθεί ως φασιστική, γιατί έχει έτοιμες και καλά μελετημένες απλοϊκές «απαντήσεις» που απευθύνονται στα πρωτόγονα ένστικτα και τις ανορθολογικές ορμές. Άλλωστε, στο δίλημμα είχε απαντήσει, όπως έχει εντυφήσει σχολαστικά η οργάνωση, ο Χίτλερ στο *Ο Αγών μου*: «Δεν έχει σημασία αν μιλάνε για σένα για καλό ή για κακό, σημασία έχει να μιλάνε»...

Και, σε αυτό, ο ρόλος του Τύπου μπορεί να είναι καταλυτικός, είτε ενισχύοντας είτε αποδομώντας αυτή τη στρατηγική, όπως επισήμανε ένα άρθρο του δημοσιογράφου Γιώργου Λακόπουλου: «Η πιο αποτελεσματική αντιμετώπιση είναι η απαξία... Αυτό που τους τρέφει δεν είναι οι ιδέες τους, ούτε οι απόψεις τους, ούτε βεβαίως το στυλάκι "... και δέρνω". Είναι η διαρκής μετακίνησή τους στο κέντρο της δημόσιας προσοχής δια της αποδοκιμασίας τους από τους υπολοίπους. Σε περιόδους κρίσης, οι ακρότητες και οι παραβατικές συμπεριφορές μπορούν να θεωρηθούν προτερήματα από ορισμένους. Και αντί να εκθέτουν κάποιον στην κοινωνία, να τον ενισχύουν. Συνεπώς: μην ασχολείστε!»

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

Οι «λαθραίοι» και η εγκληματικότητα ως συνώνυμο της μετανάστευσης

Φωτογραφία © UNHCR/J.Zocherman

Κυρίαρχος όρος αναφοράς στους μετανάστες εξακολούθησε να είναι το «λαθραίος». Σε κάθε του πιθανή παραλλαγή χρησιμοποιήθηκε χιλιάδες φορές, και από τον Τύπο, για να υποδηλώσει συχνά συλλήβδην μετανάστες, πρόσφυγες και ξένους (διαφορετικού χρώματος), νοηματοδοτώντας υπόγεια όχι τόσο τον τρόπο εισόδου και παραμονής τους στη χώρα όσο έναν τρόπο ζωής κρυφό, περιθωριακό και παραβατικό, άρα απειλητικό. Πόσο μάλλον όταν ένα μεγάλο κομμάτι της ειδησεογραφίας και της αρθρογραφίας για το μεταναστευτικό περιστράφηκε γύρω από την εγκληματικότητα αποδίδοντας την έξαρσή της άμεσα «στην αυξημένη ροή λαθρομεταναστών». Παρότι τα δημοσιεύματα περί εγκληματικότητας μεσουράνησαν σε όλο αυτό το διάστημα, υπήρξαν τρεις διακριτοί κύκλοι, που –συχνά με πανομοιότυπους τίτλους– βομβάρδιζαν τους αναγνώστες με εικόνες τρόμου ακόμη και μόνο από την παρουσία των μεταναστών.

Το πρώτο κύμα περί «εγκληματικότητα των λαθρομεταναστών» έκανε την εμφάνισή του το Μάρτιο – Απρίλιο του 2012 και σφραγίστηκε από κυβερνητικές δηλώσεις, όπως «να εξουδετερώσουμε τη βόμβα του μεταναστευτικού», «η Ελλάδα δεν θα είναι η χώρα όπου μπαίνει όποιος θέλει και εγκληματεί σε συνεργασία με άλλους εγκληματίες», «το κέντρο της Αθήνας δεν υπάρχει πια, έχει παραδοθεί στους μετανάστες, στην ανομία και το έγκλημα». Οι τίτλοι ήταν καταϊγιστικοί: «Ληστείες μετά φόνου για λίγα ευρώ», «Παραδομένη στο έγκλημα η ελληνική κοινωνία – Κάθε δύο ημέρες μία ανθρωποκτονία», «Κακοποιοί αλωνίζουν – στο κόκκινο η εγκληματικότητα», «Πώς θα καθαρίσει το κέντρο – Η μεγαλύτερη σκούπα που έγινε ποτέ στην χώρα». «Εγκληματικότητα: κώδικας αυτοπροστασίας στο κέντρο», «Γκέτο για Έλληνες πέντε γειτονιές των Αθηνών – Οι κάτοικοι καταγγέλλουν υψηλή συγκέντρωση αλλοδαπών και αυξημένη εγκληματικότητα», «Εκκλησίες με Security Guard: ομάδες κακοποιών αλλοδαπών –κι όχι μόνο– δημιουργούν σκηνικό τρόμου για τους πιστούς, κλέβουν και εκβιάζουν». Πολλά δε από τα σχετικά δημοσιεύματα συνοδεύονταν είτε με στατιστικές για τη συμμετοχή μεταναστών σε εγκλήματα είτε –ελλείψει αυτών– με εκτιμήσεις ανώνυμων αστυνομικών πηγών για την «αυξημένη συμμετοχή» τους στο έγκλημα, αλλά και με αναφορές στο ίδιο κείμενο σε επιχειρήσεις «αναχαίτισης της λαθρομετανάστευσης» ή στα κέντρα κράτησης, με τρόπο που διαμόρφωναν μια εικόνα ισοπεδωτικής εξίσωσης «λαθρομετανάστευση = εγκληματικότητα».

Ενδεικτικά του τρόπου χρήσης των στατιστικών είναι δύο παραδείγματα. «Πάνω από τους μισούς δράστες είναι αλλοδαποί» επαναλάμβαναν πολλά κείμενα, ενώ οι στατιστικές που παράθεταν δεν αφορούσαν συνολικά το έγκλημα, αλλά συγκεκριμένες κατηγορίες του. «Οι αλλοδαποί αποτελούν το 65% των τροφίμων των φυλακών» έγραφαν άλλα κείμενα (φράση που θα επαναληφθεί αρκετές φορές τους επόμενους μήνες), αλλά μόνο δύο διευκρίνισαν ότι το 50% από αυτούς δεν κρατούνται ως «εγκληματίες», αλλά για παράνομη είσοδο στην χώρα και μόνο δύο ακόμη αποκάλυψαν ότι «πολλοί βρίσκονται στη φυλακή ενώ έχουν εκτίσει τις ποινές τους, καθώς δεν μπορούν να απελαθούν γιατί οι περισσότεροι προέρχονται από εμπόλεμες ζώνες».

Με τις εκλογές του Μαΐου 2012 να σφραγίζονται από τις «υγειονομικές βόμβες», το δεύτερο κύμα περί εγκληματικότητα των μεταναστών ξέσπασε παραμονές των εκλογών της 17ης Ιουνίου 2012 πυροδοτούμενο από την υπόθεση αυτοδικίας ενός 23χρονου στην Παιανία. Με σχολαστικές λεπτομέρειες για το συμβάν, για νύχτες τρόμου και ληστρικές επιδρομές, δεκάδες κείμενα μιλούσαν για την «ανυπεράσπιστη συνθήκη των πολιτών», καταλήγοντας ότι «δεν είχε πρόθεση να σκοτώσει αλλά να υπερασπιστεί το σπίτι του και τη μάνα του από δύο Αλβανούς διαρρήκτες». Τα ρεπορτάζ για την εγκληματικότητα συμπληρώνονταν με υποβλητικούς τίτλους: «Οι γειτονιές της Αθήνας θυμίζουν τα βράδια “ζούγκλα”», «Ένας νεκρός κάθε πέντε μέρες με στόχο ληστεία και σπίτια – αύξηση 10-20% από πέρσι», «Συγκλονίζει η έξαρση του εγκλήματος», «Οι κάτοικοι απειλούν να πάρουν το νόμο στα χέρια τους». Αλλά και από κείμενα που πρόσθεταν ότι: «Σύμφωνα με αστυνομικές πηγές οι ληστές σήμερα σκοτώνουν πιο εύκολα και οι περισσότεροι δράστες είναι αλλοδαποί».

Μια εφημερίδα, μάλιστα, ανέλαβε καμπάνια με εκφοβιστικούς όρους: «Κίνημα υπέρ της νομιμοποίησης της αυτοάμυνας. Οι Έλληνες στα όπλα. Όταν δεκάδες χιλιάδες αλλοδαποί

κυκλοφορούν ζωσμένοι με καλάσνικοφ έτοιμοι να καθαρίσουν όποιον προβάλει αντίσταση, είναι φυσικό ο πολίτης να πάρει το νόμο στα χέρια του». Αρθρογράφοι της ζητούσαν «να αλλάξουν οι νόμοι. Όταν κάποιος εισβάλλει στη χώρα μας, κάνουμε πόλεμο. Κι αν κάποιος μπαίνει στο σπίτι σου είναι ακριβώς το ίδιο». «Δεν είναι αυτοδικία, είναι αυτοάμυνα», σημείωνε προειδοποιώντας: «Μας αναγκάζουν να πάρουμε το νόμο στα χέρια μας». Ακόμη και μια μερίδα από τα πολλά σχετικά άρθρα γνώμης που στιγμάτιζαν τα φαινόμενα αυτοδικίας ανέφεραν ότι «οι πολίτες αναγκάζονται να πάρουν το νόμο στα χέρια τους». Αυτό το «αναγκάζονται» εύκολα μπορούσε να λειτουργήσει ως άλλοθι, πλάι στα πολλά ειδησεογραφικά κείμενα τα οποία –όταν δεν δικαιολογούσαν– κατανοούσαν ότι «εδώ που έφτασαν τα πράγματα κάπως πρέπει να προστατευτείς», γράφοντας: «Στο πλευρό του 23χρονου», «Ικανοποίηση από την έκβαση», «Ελεύθερος με χειροκροτήματα και πανηγυρισμούς», «Τον υποδέχτηκαν σαν τοπικό ήρωα». Όλα αυτά, το μήνα που σημειώθηκε ο δεύτερος μεγαλύτερος αριθμός κρουσμάτων ρατσιστικής βίας που είδαν το φως της δημοσιότητας.

Σχετικά δημοσιεύματα δεν έλειψαν στο επόμενο διάστημα, αλλά εντάθηκαν ξανά στα μέσα Ιουλίου, εγκαινιάζοντας το τρίτο κύμα, που σχετίστηκε με την επιχείρηση «Ξένιος Ζευς» για την «πάταξη της λαθρομετανάστευσης και της εγκληματικότητας». Προηγήθηκε ένας βομβαρδισμός δημοσιευμάτων τρόμου, στον οποίο συνέβαλε και η εξιχνίαση του βιασμού 15χρονης στην Πάρο από Πακιστανό πολίτη, η οποία συνέπεσε –καθόλου τυχαία κατά κάποιους αρθρογράφους– με την έναρξη του «Ξένιος Ζευς». Και πάλι κυριάρχησαν ανάλογοι απειλητικοί τίτλοι: «Αύξηση ληστειών και φόνων για μια χούφτα ευρώ», «Εκτός ελέγχου το έγκλημα – 414 ένοπλες εισβολές σε σπίτια σε έξι μήνες», «Κατακόρυφη αύξηση 25% των ληστειών – συνελήφθησαν 48.000 παράνομοι μετανάστες στα σύνορα», «Κάθε δύο ημέρες ένας άνθρωπος δολοφονείται στην Ελλάδα – Η συμμετοχή αλλοδαπών δραστών κυμαίνεται σε αυξημένα ποσοστά». Και πάλι, συνήθης επωδός ήταν ότι «από τους λαθρομετανάστες πυροδοτείται στο μεγαλύτερο ποσοστό του το έγκλημα στην Ελλάδα, τόσο το οργανωμένο όσο και το λεγόμενο έγκλημα του δρόμου».

Αυτή η συσχέτιση προβλήθηκε και από σημαντική μερίδα αρθρογράφων που περιέγραφαν σκηνές τρόμου και ανομίας εκεί όπου υπήρχε παρουσία μεταναστών. «Η Αθήνα θυμίζει πλέον έντονα Σικάγο της εποχής του Μεγάλου Κραχ και της ποτοαπαγόρευσης, ο φόβος σκεπάζει την πόλη και ίσως και ολόκληρη τη χώρα», «το ιστορικό κέντρο έχει μετατραπεί σε τριτοκοσμικό γκέτο που μόλις βραδιάζει γίνεται σχεδόν άβατο... το πρόβλημα δεν είναι μόνο τα σκουπίδια, η μετατροπή των δρόμων σε δημόσια ουρητήρια και ο κίνδυνος μολυσματικών ασθενειών... είναι και η εκρηκτική αύξηση της εγκληματικότητας», «ληστές μπαينوβγαίνουν στα σπίτια – αποκτήνωση και αγριότητα πέρα από την ανθρώπινη λογική», «παραμονεύουν στο δρόμο για να αφαιρέσουν μια ανθρώπινη ζωή, έχουμε φτάσει στην ώρα μηδέν, τώρα τα όπλα μιλούν σε καθημερινή βάση», «τρέμουν οι κάτοικοι ξέπνοοι κάθε βράδυ, καθώς πυκνώνει η βία των απόκληρων και ολόκληρες συνοικίες αμπαρώνονται από το σούρουπο με αλυσίδες και σιδεριές», «είναι σαν να πήραν την πόλη μας οι εχθροί και τώρα να πρέπει να δώσουμε μάχη σώμα με σώμα ώστε να κερδίσουμε το ζωτικό μας χώρο».

Σε αυτήν τη «μάχη για το ζωτικό χώρο» –δογματική βάση του ναζισμού, στον οποίο γίνεται επίκληση την εποχή που η Χρυσή Αυγή επιχειρεί να τον «κατακτήσει» με πογκρόμ– οι φωνές των ξένων υπήρξαν περιττές για τα μίντια. Ενώ φιλοξένησαν γενναιόδωρα κυβερνητικές δηλώσεις, ανώνυμες πηγές, αγανακτισμένους πολίτες ή επιτροπές κατοίκων με συγκεκριμένες πολιτικές τοποθετήσεις, που εξίσωναν τους μετανάστες με εγκληματίες, σπάνια δόθηκε ο λόγος σε μεταναστευτικούς φορείς για να μιλήσουν για τα ζητήματα της εγκληματικότητας, παρά μόνο αν η συζήτηση αφορούσε σε ρατσιστικές επιθέσεις εναντίον τους. Σπάνια δόθηκε βήμα σε «άλλους» κατοίκους για να εκφράσουν μια εικόνα θετικής συνύπαρξης, όπως έκανε ένα δημοσίευμα όπου κάτοικος της Αχαρνών λέει: «Στο διπλανό διαμέρισμα ζουν τέσσερις Αφρικανοί. Μάλλον δεν έχουν ούτε καν ρεύμα. Όμως οι άνθρωποι δεν πειράζουν ούτε κουνούπι, πάντα με το σεις και με το σας, γιατί να φοβηθώ; Ξέρω ότι, αν βάλω μια φωνή, θα βγουν από παντού τριγύρω. Ενδεχομένως να μην μπορώ να τους καταλάβω, αλλά θα βγουν να βοηθήσουν».

Οι μοναδικές φορές που έγιναν «θετική είδηση» ήταν σαν διακινδύνευσαν τη ζωή τους για έναν Έλληνα, όταν και απαλείφθηκε ο όρος «λαθρομετανάστης» (λες κι αυτός προσδιορίζει την ανθρωπιά τους), όπως συνέβη με Μπανγκλαντεσιανό που τραυματίστηκε για να συλλάβει ένα ληστή ή με τους δύο «ήρωες Πακιστανούς» που έχασαν τη ζωή τους για να απεγκλωβίσουν ζευγάρι από αυτοκίνητο που παρασύρθηκε από τρένο. Όπως ομολόγησε ένα δημοσίευμα, «αυτή είναι η άλλη αθέατη όψη των μεταναστών που ζουν στην Ελλάδα, η οποία δεν βρίσκει χώρο στην καθημερινή επικαιρότητα».

Σε μια έμφοβη χώρα, ο μετανάστης έγινε ο πρώτος ύποπτος. Τόσο στο φόβο της κοινωνίας όσο και στη στοχοποίηση αυτού του ξένου, ο Τύπος είχε το δικό του μερίδιο ευθύνης μέσα και από την εγκληματοφοβία που καλλιέργησε. Όπως κατέδειξε ένα μοναδικό στο είδος του κείμενο που έδωσε βήμα στον καθηγητή Εγκληματολογίας Β. Καρύδη: «Ένα από τα πλέον εντυπωσιακά ευρήματα της τελευταίας έρευνας του Ευρωβαρομέτρου είναι ότι καταγράφεται μια σημαντική αναντιστοιχία ανάμεσα στους πραγματικούς δείκτες εγκληματικότητας και το φόβο που αισθάνονται οι Έλληνες πολίτες. Παρατηρείται δηλαδή ένα είδος εγκληματοφοβίας. Ενώ, για παράδειγμα, οι δείκτες της εγκληματικότητας συγκριτικά με άλλες χώρες της Ευρώπης παραμένουν από τους πιο χαμηλούς, ταυτόχρονα οι Έλληνες είμαστε από τους πρώτους στο φόβο του εγκλήματος».

Το πιο επικίνδυνο σε αυτήν την πρακτική και του Τύπου, όπως έγραψε ο Παντελής Μπουκάλας, είναι ότι «από την εξίσωση κλέφτης = αλλοδαπός έως την εξίσωση αλλοδαπός = κλέφτης, δεν ήταν, και πάλι, μακρύς ο δρόμος. Κι αν πει κανείς ότι αυτά τα κοινωνικά μαθηματικά ισχύουν μόνο για τα απλοϊκά μυαλά, ας σκεφτεί ότι ο φασισμός σε τόσο απλοϊκά τεχνάσματα στήριξε πάντοτε τη διείσδυση και την επιβολή του».

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ

Έχουν εθνικότητα τα ειδεχθή εγκλήματα;

Φωτογραφία © UNHCR/D.Kashavelov

Κάθε έγκλημα που είδε το φως της δημοσιότητας ανέφερε απαραίτητως την εθνικότητα, εφόσον ο δράστης ήταν ξένος. Συχνά, ανεξιχνίαστα εγκλήματα συνοδεύονταν από αναφορές όπως ότι «σύμφωνα με αστυνομικές πηγές, πιθανότατα να πρόκειται για συμμορία αλλοδαπών», λες και το έγκλημα έχει εθνικότητα, λες και η παραβατικότητα απορρέει από τη φυλή και το αίμα, από το τι είναι και όχι τι κάνει κάποιος. Αυτή η τακτική τού να χρησιμοποιείται ένα άσχετο με το έγκλημα χαρακτηριστικό του δράστη, όπως η εθνικότητα ή η έλλειψη νομιμοποιητικών εγγράφων, μπορεί να τροφοδοτήσει ξενοφοβικά υπόγεια ρεύματα στην κοινωνία, στοχοποιώντας ολόκληρες εθνότητες και συνολικά τους μετανάστες. Αυτό έγινε πασιφανές στις περιπτώσεις δύο εγκλημάτων που απασχόλησαν επί ημέρες τον Τύπο, έγιναν αφορμή για δεκάδες άρθρα και αφιερώματα που γενίκευαν μιλώντας για την «άγρια εγκληματικότητα των λαθρομεταναστών», και προκάλεσαν επιθέσεις με πρωτοστάτη τη Χρυσή Αυγή, μάχες και αστυνομικές επιχειρήσεις.

Η δολοφονία του Θανάση Λαζανά στην Πάτρα το Μάιο του 2012 πυροδότησε μπαράζ εντυπωσιακών τίτλων, συχνά πρωτοσέλιδων, που παρατάθηκαν επί ημέρες: «Τρεις Αφγανοί

μαχαίρωσαν 29χρονο Έλληνα επειδή τους ενόχλησε ο σκύλος του», «Μια νέα “υπόθεση Καντάρη” ήρθε να στοιχειώσει την Πάτρα», «Του στέρησαν τη ζωή με 6 μαχαιριές», «Στα μαύρα η Πάτρα. Το αναίτιο φονικό “άναψε φωτιές”». Δεκάδες δημοσιεύματα επανέλαβαν με λεπτομέρειες τον τρόπο που έγινε ο φόνος, μίλησαν για το διχασμό των κατοίκων ανάμεσα στον οίκτο και την ενόχληση από την παρουσία των μεταναστών, αλλά και μετέφεραν δηλώσεις όπως «νιώθουμε εγκλωβισμένοι στα σπίτια μας αφού παντού βρίσκονται μετανάστες, μας έχει φάει η βρόμα, δεν μπορούμε να κυκλοφορήσουμε, σε κάθε σημείο θα βρεθεί ένας τρόπος να σου υπενθυμίσουν την παρουσία και την απελπισία τους, λένε οι κάτοικοι». Όχι «κάποιοι κάτοικοι», αλλά γενικά «οι κάτοικοι», έγραφαν τα κείμενα, έτσι ώστε να αποτυπώνεται η αίσθηση μιας καθολικής απέχθειας. Κι όλα αυτά κάτω από δυσοίωνους τίτλους, όπως: «Εξοργισμένοι οι κάτοικοι που ζουν υπό το φόβο των λαθρομεταναστών», «Οργισμένοι οι κάτοικοι από τη διαρκή υποβάθμιση της πόλης τους και την αυξημένη εγκληματικότητα», «Στους δρόμους οι κάτοικοι, ζητούν να φύγουν οι λαθρομετανάστες», «Καθημερινές συγκεντρώσεις – Ζητούν επιχείρηση σκούπα αλλιώς θα πάρουν το νόμο στα χέρια τους».

Περιέγραφαν την κατάσταση με τίτλους όπως: «Μπαρούτι μυρίζει η περιοχή», «Ημέρες τρόμου στην Πάτρα», «Καζάνι που βράζει η πόλη», «Εκρηκτική κατάσταση». Όσο για τα επεισόδια που προκάλεσε η Χρυσή Αυγή, δεν έλειψε ένα δημοσίευμα που προτίμησε να μιλήσει για «εφόδους διαδηλωτών» στο κτίριο της Πειραιϊκής Πατραϊκής όπου είχαν καταφύγει οι πολιορκημένοι μετανάστες, χωρίς καμία αναφορά στους 350 χρυσαυγίτες που επιχείρησαν να μπουν στο κτίριο, όπως έγραψαν άλλες εφημερίδες. Κάποιες μιλούσαν για «ένταση μεταξύ Χρυσής Αυγής και μεταναστών» και «σκηνικό πολέμου με Χρυσή Αυγή και λαθρομεταναστές», λες και είχαμε δυο αλληλοεπιτιθέμενες ομάδες κι όχι τάγματα εφόδου με στόχο το λιντσάρισμα. Κι όταν οι κάτοικοι απομόνωσαν τη Χρυσή Αυγή, στις ίδιες εφημερίδες άλλαξαν οι τίτλοι: «Συγκρούσεις αστυνομικών – χρυσαυγιτών», «Η Πάτρα βάζει βέτο στη βία – Οργή των κατοίκων κατά των λαθρομεταναστών, αλλά και κατά της Χρυσής Αυγής», «Οι κάτοικοι αντιδρούν στην καπηλεία από τη Χρυσή Αυγή», «Διαμαρτυρόμαστε κατά του κράτους όχι εξαθλιωμένων μεταναστών».

Επί περίπου ένα δεκαήμερο, οι αναγνώστες κατακλύστηκαν, παράλληλα, από δημοσιεύματα που ενέτειναν την αίσθηση απειλής, την αίσθηση ότι κινδυνεύουν πολιορκημένοι από ορδές: «Το “κύμα” των λαθρομεταναστών σαρώνει το λιμάνι της Πάτρας», «Ανοχύρωτη πόλη – Ξεπερνούν τους 1.500 οι λαθρομετανάστες», «Εκτός ελέγχου η μεγάλη χρόνια πληγή της Πάτρας», «Πώς έγινε η Πάτρα Καμπούλ: 15 χρόνια σε κατάσταση πολιορκίας από τους λαθρομετανάστες». Μέσα σε αυτό το πολεμικό κλίμα, ένα σύντομο δημοσίευμα πέρασε απαρατήρητο: «Μόνο 3 από τους 1.656 αλλοδαπούς που ζήτησαν βοήθεια από τις κινητές μονάδες Γιατρών του Κόσμου σε Πάτρα και Ηγουμενίτσα είχαν στέγη, το 92% υποφέρει από την πείνα, το 80% έχει υποστεί σωματική βία από στρατό ή αστυνομία». Αλλά αυτό το κείμενο ή ελάχιστα άλλα που μιλούσαν για τους «εγκλωβισμένους του Δουβλίνου II» και για τις απέλπιδες προσπάθειές τους να φύγουν από τη χώρα δεν ήταν αρκετά για να δώσουν στη δυσφορία από τα υπαρκτά προβλήματα έναν τόνο ανθρωπιάς. Ένα μήνα μετά το φόνο, στις σύντομες ειδήσεις, διαβάσαμε πόσο εύθραυστη ήταν η εκεχειρία. «Νέα ρατσιστική επίθεση στην Πάτρα – Ξυλοκόπησαν άγρια μετανάστη – Μάρτυρες

καταγγέλλουν ότι αρχηγός της επίθεσης ήταν μέλος της Χρυσής Αυγής», έγραφε ένα δημοσίευμα, ενώ άλλα δύο ανέφεραν ένα ακόμη κρούσμα: «Καταδίωξη Αφγανών από πολίτες».

Εκεί ωστόσο όπου χάθηκε κάθε έλεγχος ως προς τη δημοσιογραφική κάλυψη ήταν στην υπόθεση του βιασμού της ανήλικης στην Πάρο μετά την αποκάλυψη ότι ο δράστης ήταν μετανάστης. Δεκάδες σελίδες αφιερώθηκαν στον «21χρονο Πακιστανό», που, πριν αποδειχθεί ως δράστης ή ομολογήσει, βαφτίστηκε από τα έντυπα «ο μανιακός Πακιστανός», «ο Πακιστανός δράκος της Πάρου», με την εθνικότητά του να συνοδεύεται από κάθε είδους επίθετα. Κάτω από τίτλους όπως το «Απολογία σοκ», πολλά δημοσιεύματα αναπαρήγαγαν με ηδονοβλεπτική εμμονή λεπτομέρειες από την κατάθεσή του και έστησαν το «εγκληματικό προφίλ» του δράστη, αναπαράγοντας απόψεις αστυνομικών ότι «ομολόγησε με κυνισμό που συναντάς μία φορά στα δέκα χρόνια», ότι «ένας στους εκατό εγκληματίες περιγράφουν με τόσο απλανές βλέμμα μια τόσο βάνουση κακοποίηση» ή το ασύλληπτο ότι «οι αστυνομικοί από την αυτοψία κατέληξαν στο ότι ο δράστης δεν είναι Έλληνας, γιατί θα “χτυπούσε” νύχτα, σε απόμερο σημείο, ενώ απέκλεισαν και το ενδεχόμενο να είναι Ευρωπαίος, λόγω της πρωτόγονης αγριότητας που έβγαλε ο δράστης». Κι άλλες εφημερίδες δημοσίευσαν ως «μεγάλη επιτυχία» φωτογραφίες του, με τίτλους όπως: «Αποκλειστικές φωτογραφίες. Ο “δράκος” της Πάρου στον τόπο του εγκλήματος – τις είχε τραβήξει λίγο πριν από την άγρια επίθεση στα ίδια βράχια», «Στο φως το πρόσωπο του δράστη που με κυνισμό και ψυχραιμία ομολόγησε την ειδεχθή επίθεση».

Η απόπειρα λιντσαρίσματος από τη Χρυσή Αυγή πέρασε στα «ψιλά» των εφημερίδων, ενώ το πορτρέτο του συμπληρώθηκε με ένα τετρασέλιδο αφιέρωμα, το οποίο, θέλοντας να συσχετίσει το έγκλημα με την παράνομη είσοδο στη χώρα αλλά και το δικαίωμα στο άσυλο, δημοσίευσε την ψευδή είδηση «Αυτός είναι το κτήνος – “Πέρασα τον Έβρο, πήρα πολιτικό άσυλο και έγινα νόμιμος μετανάστης”». Μία εβδομάδα μετά, η ίδια εφημερίδα άλλαξε την εκδοχή περί νόμιμου μετανάστη: «Είχαν για απέλαση τον “δράκο”, αλλά 3 ημέρες προτού τον διώξουν, του έδωσαν προσωρινό άσυλο», γράφει παραπλανώντας και πάλι τους αναγνώστες, αφού δεν επρόκειτο για την κάρτα του αιτούντος άσυλο, αλλά για το διοικητικό έγγραφο απέλασης εντός 30 ημερών, που ίσχυε για όλους όσους συλλαμβάνονταν χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα.

«Προκαλεί από το κελί του ο 21χρονος Πακιστανός», «οργή και αγανάκτηση προκάλεσε η ιταμή ενέργεια του 21χρονου Πακιστανού να καταγγείλει ότι τον ξυλοκόπησαν» εξανίσταντο κάποιες. Και άλλες ανέφεραν με έκπληξη: «Φραστικές επιθέσεις και αποδοκιμασίες ακόμα και από ομοεθνείς του και μέσα στη φυλακή», με αυτό το «ακόμα» να υποδηλώνει το «απίστευτο». Δεν θα φάνταζε, ωστόσο, τόσο «απίστευτη» η αποδοκιμασία των μεταναστών, αν τους είχε δοθεί μεγαλύτερο βήμα: Από τα δεκάδες σχετικά δημοσιεύματα, μόνο σε δύο μίλησαν μετανάστες, καταδικάζοντας το έγκλημα αλλά και περιγράφοντας την ανασφάλεια που πλέον ένιωθαν να κυκλοφορούν μόνοι στους δρόμους. Και, μόνο άλλο ένα επισήμανε πως «οι αποκαλύψεις για το “Δράκο της Πάρου” έριξαν νερό στο μύλο της δράσης των ακροδεξιών στοιχείων», δίνοντας βήμα στον πρόεδρο της Πακιστανικής Κοινότητας, ο οποίος καταδικάζοντας το έγκλημα κατήγγειλε ότι «την τελευταία εβδομάδα είχαμε καθημερινά σχεδόν χτυπήματα ρατσιστών σε βάρος μεταναστών, ενώ δύο Πακιστανοί νοσηλεύονται σε σοβαρή κατάσταση στο νοσοκομείο».

Τόσο στην περίπτωση της Πάτρας όσο και σε εκείνη της Πάρου, αυτό που «ανάφλεξε» τα δημοσιεύματα δεν ήταν τόσο το –αδιαμφισβήτητο άγριο– έγκλημα όσο το ότι οι δράστες ήταν ξένοι και μάλιστα μη δυτικοί παράτυποι μετανάστες. Και στις δύο περιπτώσεις, υπήρξε η υπερβολή της γλώσσας που επιστράτευσε όλο το οπλοστάσιο των πιο αρνητικών στερεότυπων. Στο φόντο του Θ. Λαζανά ήταν το «για ασήμαντη αφορμή» που υπονοεί πως αυτοί οι άνθρωποι έρχονται από χώρες που δεν σέβονται τη ζωή και σκοτώνουν για το τίποτα. Στην περίπτωση του βιαστή της Πάρου, ήταν εκείνη η βαθιά προκατάληψη για εγγενή διαστροφικά χαρακτηριστικά, τα οποία υποτίθεται ότι διέπουν μη δυτικούς «που σκοτώνουν πιο άγρια από τους Ευρωπαίους». Και όλα αυτά συνδυασμένα με πολλαπλά αφιερώματα στην «εγκληματικότητα και κάθε είδους παραβατικότητα των λαθρομεταναστών». Με επιτομή την «ανακάλυψη» ενός δημοσιεύματος που, κάτω από τον τίτλο «Νέα εγκληματική τάση οι επιθέσεις από Πακιστανούς – Αποκορύφωμα της δράσης τους ο αναίτιος ξυλοδαρμός ενός νεαρού ζευγαριού στο Περιστέρι», απέκρυπτε ότι η τάση περιοριζόταν... σε αυτό το περιστατικό, για το οποίο το συγκεκριμένο μάλιστα δημοσίευμα δεν ανέφερε ότι έγινε μια ημέρα όπου ομάδες ακροδεξιών έκαναν μαπράζ επιθέσεων κατά μεταναστών στην περιοχή.

Υποδαύλισαν έτσι φοβικά ένστικτα που ευνοούν ρατσιστικά φαινόμενα, όπως επισήμανε η Ξένια Κουναλάκη: «Οι δημοσιογράφοι επιβεβαίωσαν τον κυνισμό, την αναλγησία, αλλά και την ανευθυνότητά τους. Εξέθεσαν το θύμα, ενθάρρυναν την αυτοδικία εις βάρος του θύτη, υπονόμισαν οποιαδήποτε προσπάθεια να λειτουργήσει στοιχειωδώς το κράτος δικαίου και να μην επικρατήσουν τα αγριότερα ανθρώπινα ένστικτα... Η διαρκής αναφορά στην εθνικότητα του δράστη, εξάλλου, ενίσχυσε την ευρέως διαδεδομένη ρατσιστική αντίληψη περί εγκληματικότητας όλων των οικονομικών μεταναστών... Μετά την άθλια αυτή δημοσιογραφική κάλυψη του γεγονότος, κανένα μας δεν θα πρέπει να εκπλήσσει η πλήρης απαξίωση του επαγγέλματος».

Την ίδια ημέρα που συνελήφθη ο δράστης του βιασμού της 15χρονης ανακοινώθηκε η επιχείρηση «Ξένιος Ζευς» και ο «πόλεμος κατά της λαθρομετανάστευσης και της εγκληματικότητας». Ήταν ο ματωμένος Αύγουστος του 2012, ο μήνας κατά τον οποίο είδαν το φως της δημοσιότητας οι περισσότερες και πιο βίαιες ρατσιστικές επιθέσεις: Ένας Ιρακινός έπεφτε δολοφονημένος στους δρόμους της Αθήνας και ο Η. Κασιδιάρης αποκαλούσε στη Βουλή τους μετανάστες «σκουπίδια» ξεσηκώνοντας την κατακραυγή του Τύπου, τόσο ετοιμοπόλεμου να καταδικάσει το ρατσισμό των άλλων.

ΠΕΜΠΤΟ ΜΕΡΟΣ

Οι «υγειονομικές βόμβες» και η «νοσηρότητα» στο μεταναστευτικό λόγο

Φωτογραφία © UNHCR/J.Zocherman

Στο κρίσιμο οκτάμηνο από το Μάρτιο μέχρι τον Οκτώβριο του 2012, ο κυνισμός πότισε το λεξιλόγιο στον ελληνικό Τύπο. Τον επικύρωσαν οι «σκούπες» για τις οποίες διαβάσαμε εκατοντάδες φορές, αναφορικά με επιχειρήσεις που απευθύνονταν σε ανθρώπους, οι οποίοι όμως έπρεπε να σαρωθούν από τους δρόμους και το βλέμμα μας, σαν αναλώσιμα, μιανρά και επικίνδυνα απορρίμματα. Είναι αυτοί τους οποίους η Χρυσή Αυγή αποκάλεσε «σκουπίδια», συναντώντας περίσσια κατακραυγή από τα ίδια μίντια που κατά κόρον πρόβαλαν (επίσης με περίσσια ευκολία) τις «σκούπες» και τις επιτυχίες τους. Η μεγάλη «σκούπα για τη λαθρομετανάστευση» συμπληρώθηκε από μικρότερες «σκούπες» για την εγκληματικότητα, την παραβατικότητα, το παραεμπόριο, τα ναρκωτικά, την πορνεία, κι όλα αυτά συσχετισμένα στα δημοσιεύματα με την παρουσία των μεταναστών, που έτσι μεταμορφώνονταν σε πηγή κάθε δεινού του τόπου.

Αλλά εκεί όπου αυτή η πρακτική απέκτησε διαστάσεις εκστρατείας αποστροφής προς τους μετανάστες ήταν με την έκταση που δόθηκε και το λόγο που χρησιμοποιήθηκε για να μιλήσουν γι' αυτούς ως «άμεση απειλή για τη δημόσια υγεία». Πολύ προτού διαβάσουμε στα έντυπα μύδρους κατά της βουλευτή της Χρυσής Αυγής Ε. Ζαρούλια, που αποκάλεσε τους μετανάστες «κάθε λογής υπάνθρωπο, τριτοκοσμικό που έχει εισβάλει στην πατρίδα μας, με τις κάθε λογής αρρώστιες που κουβαλάει», διαβάζαμε –και μάλιστα επί μήνες– τρομακτικούς τίτλους και ανατριχιαστικές περιγραφές για τη «νοσηρότητα» της ύπαρξής τους.

Ήδη από τις αρχές Μαρτίου του 2012 και έως τις εκλογές το Μάιο της ίδιας χρονιάς, ο Τύπος κατακλύστηκε με δεκάδες δημοσιεύματα, τα οποία, υιοθετώντας πλήρως και αναπαράγοντας τις επικλήσεις κυβερνητικών παραγόντων περί «υγειονομικής βόμβας από τους μετανάστες, έτοιμης να εκραγεί», με φορτισμένη γλώσσα έσπερναν τον πανικό: «2.042 ανθυγιεινές εστίες στο κέντρο της πρωτεύουσας – Κατά δεκάδες στοιβάζονται οι παράνομοι μετανάστες», «Τριτοκοσμικές συνθήκες – Σε εκατοντάδες κτίρια όπου διαμένουν άνθρωποι έχουν εντοπιστεί τρωκτικά, βουνά σκουπιδιών», «“Ανθυγιεινές εστίες” χαρακτηρίζονται ολόκληροι δρόμοι στο κέντρο με παρουσία αλλοδαπών, τοξικομανών, απορριμμάτων, ούρων, αφοδευμάτων», «Άνθρωποι και ποντίκια σε 500 κτίρια – Τριτοκοσμικές εικόνες σε εγκαταλειμμένα κτίσματα και πολυκατοικίες στις οποίες διαμένει μεγάλος αριθμός αλλοδαπών – Κτίρια υγειονομικές βόμβες. Απορρίμματα και ούρα τρωκτικών παντού. Δυσσομία. Κίνδυνος νοσημάτων. SOS», «Η κραυγή των κατοίκων. Άγιος Παντελεήμονας: “Αυθαίρετα μετατρέπουν χώρους σε μαγειρεία ή υπνωτήρια και κινδυνεύει η υγεία μας” καταγγέλλουν οι κάτοικοι για μια κατάσταση που κάνει την περιοχή κέντρο συγκέντρωσης κάθε μαφίας και παραβατικότητας».

Οι «γιγαντιαίες επιχειρήσεις σκούπα για όσους παρανομούν στο κέντρο με στόχαστρο τους λαθρομετανάστες, το παραεμπόριο, τα ναρκωτικά και την πορνεία, με πρώτο σταθμό τα κτίρια υγειονομικές βόμβες», απασχόλησαν δεκάδες εκτενή δημοσιεύματα που υποδαύλιζαν τον φόβο. Η «σκούπα» συνυπήρχε με το «συναγερμό», τη «βόμβα», τα «λοιμώδη», το «μεσαίωνα» και τις «εφόδους», περιγράφοντας σκηνές εφιαλτικές: «Σπίτια – τρώγλες και εστίες μόλυνσης», «Συναγερμός για τους λαθρομετανάστες – δραματική αύξηση νοσημάτων, όπως η λοίμωξη HIV, η ηπατίτιδα Β και C, η ελονοσία και η φυματίωση, ενώ σε μεγάλο ποσοστό εμφάνιζαν δερματικά αποστήματα και γάγγραινα, ψώρα και φθειρίαση, εξανθήματα στρεπτόκοκκου και σταφυλόκοκκου», «Κορμιά με πληγές, συγκατοικούν με ποντίκια και κατσαρίδες». Και το αποκορύφωμα: «Υψηλό λοιμογόνο φορτίο “κουβαλούν” μαζί τους οι εκατοντάδες χιλιάδες λαθρομετανάστες – Αποκαλυπτικά στοιχεία για τον όγκο της υγειονομικής βόμβας των μεταναστών: Επιδημία AIDS σε Έλληνες ασθενείς αλλά με στελέχη του ιού HIV ασιατικής, αφρικανικής και πρώην σοβιετικής προέλευσης!» Και όλα αυτά συχνά διανθισμένα με επιπλέον επισημάνσεις –για όσους δεν το εμπέδωσαν– ότι «η έκρηξη νοσημάτων οφείλεται στην ανεξέλεγκτη ροή λαθρομεταναστών».

Μία μόλις εβδομάδα πριν από τις εκλογές του Μαΐου, η «απειλή» παρουσιάστηκε να ενσαρκώνεται στο σκαμμένο πρόσωπο (εκτεθειμένο σε κάθε μέσο) και την υποθηκευμένη ζωή μιας ξένης: «Ρωσίδα ιερόδουλος σκορπά τον τρόμο», «Πανικός... 21χρονη ιερόδουλος από τη Ρωσία

μεταδίδει τον ιό του εϊντζ σε οίκο ανοχής όπου εργάζεται παράνομα», «Τρόμος για όσους έπαιξαν ρωσική ρουλέτα» έγραφαν, συμπληρώνοντας ότι «δεν είχε άδεια παραμονής» ως επιβαρυντικό στοιχείο. Ένας νέος γύρος τρόμου για τις παλαιές και νέες αρρώστιες «λόγω της αθρόας προσέλευσης μεταναστών» ξεκίνησε συνεπικουρούμενος από δηλώσεις ιθυνόντων για: «Απασφαλισμένη υγειονομική βόμβα οι μολυσμένες με HIV ιερόδουλες – Η υγειονομική βόμβα του AIDS ξέφυγε από το γκέτο των παράνομων αλλοδαπών».

Όταν, μάλιστα, οι επόμενοι έλεγχοι έδειξαν ότι η συντριπτική πλειοψηφία των εκδιδόμενων που συνελήφθησαν και βρέθηκαν οροθετικές δεν ήταν ξένες, η κατάρρευση του μύθου περί των «αλλοδαπών που σκορπούν τον τρόπο» αποδόθηκε από κάποια δημοσιεύματα αποκλειστικά στο γεγονός ότι «με τη σύλληψη της Ρωσίδας, οι αλλοδαπές κυριολεκτικά εξαφανίστηκαν από την “πιάτσα” και οι έλεγχοι αφορούσαν σχεδόν αποκλειστικά Ελληνίδες». Έκτοτε πολλά δημοσιεύματα θα επέμεναν να θυμίζουν ότι όλα ξεκίνησαν από τη «Ρωσίδα», ενώ θα πρόβαλαν καθημερινά τον αριθμό των νέων οροθετικών και την εθνικότητά τους, εφόσον ανάμεσά τους υπήρχαν ξένες. Τη δε ημέρα των εκλογών του Μαΐου, εκτενή αφιερώματα ανέλυαν «τον χάρτη της πορνείας ανά εθνικότητα» και «τις πιάτσες των γυναικών του μολυσμένου έρωτα ανά φυλή», εξηγούσαν πως «δεκάδες ροζ γραφεία στέλνουν κατ’ οίκον αλλοδαπές, χωρίς να τις έχουν περάσει από ιατρικές εξετάσεις», διευκρίνιζαν πως «τα κλειδιά των πορνείων βρίσκονται στα χέρια συμμοριών αλλοδαπών» και έδιναν το λόγο σε ανώνυμους αξιωματικούς για να δηλώσουν πως «το πρόβλημα είναι “εισαγόμενο”».

Η υπόθεση με τις οροθετικές αποτελεί επιτομή του πώς σημαντική μερίδα του Τύπου λειτουργήσε με αυτοματισμούς και δίχως δεύτερη σκέψη. Οι φωτογραφίες τους παρέλασαν στα μίντια. Δηλώσεις κυβερνητικών παραγόντων που σε ρόλο Εισαγγελέα υποστήριζαν ότι «η δημοσιοποίηση είναι επιτρεπτή, γιατί γνώριζαν ότι είναι φορείς της μολυσματικής ασθένειας και συνειδητά τη διέσπειραν διαπράττοντας κακουργηματική πράξη» δεν αναπαράχθηκαν απλώς, αλλά υιοθετήθηκαν από κείμενα τα οποία –πριν καν απαγγελθούν κατηγορίες– επικαλούμενα ανώνυμες «πληροφορίες» και εκτιμήσεις «παραγόντων» έγραφαν ότι «η Ρωσίδα διέσπειρε αλόγιστα τον ιό του AIDS» ή «το πιο τραγικό είναι ότι κάποιες γνώριζαν και σκορπούσαν το θάνατο στα στέκια του έρωτα».

Αν στην περίπτωση της γενικής «υγειονομικής βόμβας που συνιστούν οι μετανάστες» δεν υπήρξε ένα ρεπορτάζ –ή έστω η απορία– για το πώς συμβάλλει στην αντιμετώπιση της «απειλής» η απαγόρευση (που θεσπίστηκε εκείνο το διάστημα) παροχής δωρεάν περίθαλψης σε όσους δεν διαθέτουν νομιμοποιητικά έγγραφα, στην περίπτωση των οροθετικών εκδιδόμενων δεν υπήρξε ένα ρεπορτάζ για τη δική τους περίθαλψη και τις συνθήκες ζωής τους στη φυλακή. Μέσα στη γενικευμένη προβολή του φόβου και του πανικού, μόλις δύο δημοσιεύματα απασχόλησαν οι εκδηλώσεις διαμαρτυρίας έξω από την Ευελπίδων με πανό που έγραφαν: «Είμαστε οροθετικοί στην αξιοπρέπεια». Και, ελάχιστος χώρος υπήρξε για τις καταγγελίες της Γ. Γ. Ισότητας, του ΚΕΘΕΑ, του Συνηγόρου του Πολίτη, των εργαζόμενων στο ΚΕΕΛΠΝΟ και άλλων σχετικών φορέων για τους αστυνομικού τύπου υγειονομικούς ελέγχους, την παραβίαση των ανθρώπινων δικαιωμάτων και του ιατρικού απόρρητου, την προσβολή της αξιοπρέπειας, καθώς και το στιγματισμό και εκ νέου

θυματοποίηση γυναικών, συχνά βεβαρημένων από την τοξικομανία, την εκμετάλλευση και το trafficking.

Όσο για το trafficking, ακόμη και σαν λέξη υπήρξε σχεδόν προγραμμαμένη. Σε ένα μόνο άρθρο διαβάσαμε πως «η 22χρονη Ρωσίδα ήταν υπό τον έλεγχο της ρωσικής μαφίας» και σε ελάχιστα ρεπορτάζ πως ανάμεσα στις εκδιδόμενες χωρίς άδεια υπάρχουν χιλιάδες γυναίκες θύματα εμπορίας, πως εκμεταλλευόμενοι δεισιδαιμονίες στις Νιγηριανές «κάνουν μάγια» για να τις αναγκάσουν να είναι πειθήνιες σκλάβες του σεξ ή ότι εγκληματικές οργανώσεις φέρνουν χορεύτριες που εξαναγκάζουν στην πορνεία. Και μόνο σε ένα δημοσίευμα διαβάσαμε τις θέσεις της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, για το πόσο αόρατη παραμένει η συντριπτική πλειονότητα των θυμάτων εμπορίας στην Ελλάδα, καθώς σύμφωνα με επίσημα στοιχεία, το 2011 αναφέρθηκαν μόλις 95 θύματα. Αλλά και για τη μοίρα που, παρά τις διεθνείς συμβάσεις, τούς επιφυλάσσεται στη χώρα μας: «Γυναίκες και κορίτσια που έχουν εξωθηθεί στην πορνεία, έχοντας διαπράξει συχνά παραβιάσεις του νόμου περί μετανάστευσης, συνήθως υπό την καθοδήγηση των διακινητών, δεν λαμβάνουν την απαραίτητη προστασία, αλλά θεωρούνται παράνομες αλλοδαπές και εκδιδόμενες, και συχνά απελαύνονται».

Το κύμα πανικού στα μίντια για την «υγειονομική βόμβα των λαθρομεταναστών» αλλά και την απειλή των «παράνομα εκδιδόμενων γυναικών, συνήθως αλλοδαπών» δεν εξάντλησε τα πολιτικά του οφέλη με τις εκλογές. Ωστόσο, σίγουρα, όπως έγραψε επικρίνοντας τον τρόπο χειρισμού της υπόθεσης η Μαριάννα Τζιαντζή: «Η εμβληματική εικόνα των εκλογών ήταν ένα έγχρωμο φωτογραφικό δωδεκάπτυχο: δώδεκα οροθετικές ιερόδουλες, δώδεκα θηλυκοί απόστολοι του θανάτου, δώδεκα υγειονομικές βόμβες (εκ των οποίων οι δέκα «made in Greece»). Επιτέλους, ο εχθρός έχει πρόσωπο και ονοματεπώνυμο, έχει πατρίδα...» Όπως ξένη πατρίδα συνέχισε να έχει ο κίνδυνος για τη δημόσια υγεία και μετεκλογικά, με συχνά δημοσιεύματα για το πόσες «παράνομες» προσήχθησαν και έμφαση στην εθνικότητα, πόσες βρέθηκαν οροθετικές, πόσοι πελάτες κάλεσαν τη γραμμή του ΚΕΕΛΠΝΟ, πόσοι «μολύνθηκαν από τις ιερόδουλες». Με πανομοιότυπους τίτλους για «εφιαλτικές διαστάσεις», αναπαρήγαγαν στην ουσία αστυνομικά δελτία τύπου για τις «επιχειρήσεις σκούπα» στην Αθήνα.

Από τον Αύγουστο του 2012, η ανακοίνωση των αποτελεσμάτων της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς» παρήλαυε από τις εφημερίδες με ειδικό κεφάλαιο αφιερωμένο σε εκδιδόμενες, οίκους ανοχής και καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος, στο πλαίσιο της «πάταξης της λαθρομετανάστευσης και της εγκληματικότητας», ως δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Συχνά μάλιστα επαναλαμβάνονταν οι ίδιοι τίτλοι των προηγούμενων μηνών, ότι «θερίζουν τα λοιμώδη στα στέκια της αδήλωτης πορνείας και των λαθρομεταναστών», ή μιλώντας περί «επανεμφάνισης ξεχασμένων νόσων από την αθρόα και χωρίς υγειονομικό έλεγχο είσοδο μεταναστών και περί του «χάρτη της πορνείας στις πιάτσες ανά εθνικότητα».

Κι ενώ ήταν πολλά τα άρθρα γνώμης που σχολίασαν τον τρόπο χειρισμού αυτής της υπόθεσης, είτε υπερθεματίζοντας το διασυρμό των οροθετικών για τη «δημόσια προστασία» (μάλλον των πελατών τους, κατά 50% ευυπόληπτοι παντρεμένοι, σύμφωνα με ρεπορτάζ) είτε καταδικάζοντάς

τον με καυστική γλώσσα, σπάνια σχολίασαν πώς τόσο αυτή όσο και η συνολικότερη υπόθεση της «υγειονομικής βόμβας των λοιμωδών» χρησιμοποιήθηκε ως μέσο απόσπασης πολιτικών οφελών με αιχμή τη δαιμονοποίηση των μεταναστών. Απόψεις όπως «η ένταση και η έκταση του φαινομένου της πορνείας είναι ευθέως ανάλογη με τη λαθρομετανάστευση... Πορνεία, ανεργία, παραβατικότητα και εγκληματικότητα επωάζονται στην ίδια μήτρα της λαθρομετανάστευσης», δεν ήταν σπάνιες έστω και λιγότερο μισαλλόδοξα διατυπωμένες. Κι έτσι, ο τρόπος ενημέρωσης για τη «νοσηρότητα των λαθρομεταναστών» ανέδειξε παράλληλα και τη νοσηρότητα του μεταναστευτικού λόγου.

ΕΚΤΟ ΜΕΡΟΣ

Ο Ξένιος Ζευσ αποχαιρέτισε τον τόπο που τον γέννησε

Φωτογραφία © UNHCR/D.Kashavelov

Το τρίπτυχο της εικόνας των μεταναστών, μετά την ταύτισή τους με κάθε κίνδυνο για τη δημόσια υγεία και με κάθε είδους εγκληματικότητα και παραβατικότητα, συμπληρώθηκε από την ταύτισή τους με την εθνική απειλή. Ήδη από τις αρχές Μαρτίου 2012, κατά κύματα, ένας συνδυασμός δημοσιευμάτων αφορούσαν ταυτόχρονα και τις τρεις αυτές πτυχές, ενισχύοντας έτσι μια αίσθηση επιτακτικού κινδύνου.

Το Μάρτιο και τον Απρίλιο του 2012, τα δημοσιεύματα για «ασφυκτικές πιέσεις για τη Σένγκεν» και για «απειλές αποβολής μας» συνδυάστηκαν με πλήθος κειμένων για τα νέα κέντρα κράτησης που θεσπίζονται, «για να πάψει η Ελλάδα να είναι ξέφραγο αμπέλι» ή για «επιχειρήσεις σκούπα για την πάταξη της λαθρομετανάστευσης και της ανομίας στο κέντρο», παράλληλα με δυσοίωνα κείμενα, που είχαν τίτλους όπως «μεγάλη κοροϊδία οι σαρωτικές επιχειρήσεις σκούπα, έρχονται ακόμα караβάνια». Η δημοσίευση τέτοιων κειμένων κορυφώθηκε λίγο πριν από τις εκλογές του

Μαΐου, με προειδοποιήσεις όπως «υπό δοκιμασία η παραμονή της Ελλάδας στη Σένγκεν», περιγραφές της νέας «γιγαντιαίας επιχείρησης σκούπα», ή της έναρξης λειτουργίας του κέντρου της Αμυδαλέζας, καθώς και κείμενα που σήμαιναν συναγερμό: «Αύξηση 17% το 2011 της ροής μεταναστών μέσω Έβρου: 100 έως 300 λαθρομετανάστες περνούν καθημερινά μέσω Τουρκίας» ή «Αύξηση κατά 30% των παράνομων ροών από τα ελληνοτουρκικά σύνορα το α' τρίμηνο του 2012». Αυτά τα δημοσιεύματα συνέπεσαν επιπρόσθετα με το πρώτο κύμα ειδήσεων για την «έξαρση της εγκληματικότητας των λαθρομεταναστών».

Πριν από τις εκλογές της 17ης Ιουνίου, άλλα δημοσιεύματα με τίτλους όπως «πράσινο φως για την επαναφορά ελέγχων στη Σένγκεν» μιλούσαν ξανά για νέα κέντρα κράτησης «ώστε να υλοποιηθούν οι δεσμεύσεις για αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης», ενώ παρήλαυναν στις ειδήσεις κείμενα για αύξηση της εισροής μεταναστών και εκτιμήσεις ότι «το 2013 ο αριθμός συλληφθέντων στα σύνορα θα είναι 40-55.000». Την ίδια την ημέρα των εκλογών συνέχιζαν να βλέπουν το φως της δημοσιότητας ανησυχητικά κείμενα για «απογοητευτική εικόνα, ανοιχτά τα σύνορα του Έβρου για τη λαθρομετανάστευση». Παράλληλα, εκείνο το διάστημα συνέπιπτε με το δεύτερο κύμα δημοσιευμάτων περί εγκληματικότητας.

Κατά τα μέσα Ιουλίου 2012, επανήλθαν οι ειδήσεις για δημιουργία –αυτή τη φορά– 25 «χώρων κράτησης παράνομων μεταναστών», με παράλληλα δημοσιεύματα για «ποτάμια λαθρομεταναστών» και «αύξηση κατά 17% των συλληφθέντων λαθρομεταναστών στα σύνορα το πρώτο εξάμηνο του 2012». Λίγες ημέρες αργότερα, κάποια κείμενα έκαναν λόγο για «σχέδιο για άμεσο φρένο στη λαθρομετανάστευση – Δημιουργία κλειστών χώρων υποδοχής – Απελάσεις σε ομάδες υψηλής επικινδυνότητας». Είναι η εποχή που εξελίσσεται το τρίτο κύμα δημοσιευμάτων περί εγκληματικότητας, το οποίο θα προηγηθεί της ανακοίνωσης, στις αρχές Αυγούστου, της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς».

Ο «Ξένιος Ζευς» ήρθε σε μια συγκυρία όπου κορυφωνόταν το επί μήνες καλλιεργούμενο κλίμα δαιμονοποίησης των μεταναστών, η οποία επισφραγίστηκε από τη δημοσίευση εξίσου δαιμονοποιητικών δηλώσεων ιθυνόντων ότι «η χώρα χάνεται», ότι επικρατεί «δραματική κατάσταση, ανάλογη εκείνης επί των τειχών της Κωνσταντινούπολης την 29η Μαΐου του 1453» ή από απαξιωτικές προειδοποιήσεις ότι «ο ανέξοδος τουρισμός Έβρος – Αθήνα τελειώνει εδώ». Απασχόλησε εκατοντάδες άρθρα και, σε σύσσωμη σχεδόν την ειδησεογραφία, η «επιχείρηση πάταξης της λαθρομετανάστευσης και της εγκληματικότητας» συνάντησε ενθουσιώδη υποδοχή. Οι τίτλοι είναι εύγλωττοι: «Αστυνομικές επιχειρήσεις σε Αθήνα και Έβρο – «Σκούπα» για λαθρομετανάστες – Στόχος η απώθηση και μεταφορά τους σε κέντρα κράτησης και η “σφράγιση” των συνόρων», «Το νέο δόγμα: Τέλος το λαθραίο δρομολόγιο – Εντολή να σφραγιστούν τα σύνορα και να σταματήσει η Ελλάδα να είναι ξέφραγο αμπέλι», «Σκοπός να εδραιωθεί η πεποίθηση πως οι παράνομοι δεν έχουν πλέον θέση στην Ελλάδα», «Ξένιος Ζευς στο κέντρο για να ανασάνει η Αθήνα από τους λαθρομετανάστες», «Σαρωτικοί έλεγχοι και στους χώρους δουλειάς για εντοπισμό αλλοδαπών που εργάζονται παράνομα», «Τέλος στα γκέτο: επιχειρήσεις για να ανασάνει η Αθήνα από τους λαθρομετανάστες».

Έκτοτε, ο Τύπος κατακλύστηκε με κείμενα που στην πλειοψηφία τους αναδείκνυαν την αποτελεσματικότητα της νέας επιχείρησης, κυρίως ως προς τον εξοστρακισμό των διαφορετικού χρώματος ξένων από τη δημόσια θέα. Είναι εμβληματικός ο τρόπος με τον οποίο αναφέρονταν τα δημοσιεύματα στους μετανάστες εγκωμιάζοντας την επιχείρηση. Ελάχιστες ημέρες μετά την έναρξή της διαβάσαμε: «Επιστρέφει η ασφάλεια. Μια εντελώς διαφορετική εικόνα εμφάνιζε σήμερα το κέντρο, καθώς οι γνώριμες φιγούρες των μεταναστών που σέρνουν καρτσάκια με παλιοσίδερα όσο και εκείνοι που προσφέρουν από... νερά έως υαλοκαθαριστήρες στα φανάρια είχαν σχεδόν εξαφανιστεί», «Σύμφωνα με πηγή του υπουργείου, στο κέντρο της Αθήνας υπολογίζεται ότι λειτουργούν 500(!) παράνομα καταστήματα που ως επί το πλείστον ανήκουν σε αλλοδαπούς και λειτουργούν ως στέκια όπου οι παράνομοι μετανάστες οργανώνουν τις παράνομες δραστηριότητές τους», «Ανάσα στο κέντρο της Αθήνας, συνεχίζεται η επιχείρηση “σκούπα” με έμφαση και στα οικονομικά εγκλήματα», «Οι Αθηναίοι πηγαίνουν πάλι στα πάρκα. Πριν από λίγες ημέρες τα περισσότερα παγκάκια στο Πεδίον του Άρεως ήταν κατειλημμένα από αλλοδαπούς άντρες... δεν μπορούσε κανείς να αγνοήσει την έντονη δυσοσμία. Αυτές είναι μερικές από τις εικόνες από τις οποίες ελπίζουν να απαλλαγούν οι κάτοικοι».

Μία εβδομάδα μετά, τα εγκώμια συνέχιζαν: «Κάτι αλλάζει με τους λαθρομετανάστες – Θετικά κρίνουν οι κάτοικοι τον “Ξένιο Ζευς”», λέει ο τίτλος, ενώ το κείμενο κάνει εκτενή αναφορά στην «εκρηκτική κατάσταση από την ανεξέλεγκτη είσοδο εκατοντάδων χιλιάδων παράνομων μεταναστών, με πάνω από 750.000 συλλήψεις από το 2006». Άλλη εφημερίδα αποφαινόταν ότι επικρατεί «Νόμος και Τάξη – Ελπίδες για ένα “καθαρό” ιστορικό κέντρο της Αθήνας – έχουν περιοριστεί σε σημαντικό βαθμό το παζάρι ναρκωτικών, οι πιάτσες πορνείας αλλά και οι συμπλοκές ανάμεσα σε ένοπλες ομάδες αλλοδαπών». Και, δύο εβδομάδες αργότερα, ξαναδιαβάσαμε: «Αλλάζει το πρόσωπο της Αθήνας – οι κάτοικοι στην καρδιά της πρωτεύουσας φαίνεται να “αναπνέουν” ένα νέο αέρα». Στη διάρκεια όλων των επόμενων μηνών, κάθε νέα επιχείρηση εγκωμιαζόταν με μονότονα επαναλαμβανόμενους τίτλους όπως: «Με επιτυχία συνεχίζεται ο «Ξένιος Ζευς» – Σφίγγουν οι έλεγχοι, αυξάνονται οι συλλήψεις». Παράλληλα, σε όλο και περισσότερα κείμενα, διαβάζαμε και πάλι συστηματικά για «ελπίδες για ένα “καθαρό” ιστορικό κέντρο» και για την «ανακατάληψη των πόλεών μας», σηματοδοτώντας νοητά την αντιδιαστολή ανάμεσα στην «καθαρή πόλη» και τους «μιαρούς λαθρομετανάστες», αλλά και συμβολικά δικαιολογώντας την εκδίωξη του «εχθρού κατακτητή».

Η αποστροφή του Λουίς Σεπούλβεδα που περιέγραφε «τον κυνισμό των λέξεων να μεταμορφώνει την αρχαία τέχνη της πολιτικής σε διαγωνισμό κακόγουστων ευφημισμών», δεν θα μπορούσε να βρει πιο ταιριαστή αναφορά από τον «Ξένιο Ζευς». Η επιχείρηση δεν εγκαταστάθηκε απλώς στην καθημερινότητά μας, αλλά και όρισε παράδοξα ακόμη και την έννοια της είδησης, καθώς ο Τύπος την κρατούσε στην επικαιρότητα ακόμα κι όταν δεν είχε να πει τίποτε καινούριο ή απλώς αναπαράγοντας συστηματικά τα αστυνομικά δελτία με στατιστικές συλλήψεων, υγειονομικών ελέγχων και επιχειρήσεων κατά του παραεμπορίου.

Έτσι, η «είδηση» αρκετές φορές απέκτησε μια ιδιόμορφη αριθμητική διάσταση, μακράν από την ενημερωτική βαρύτητα των γεγονότων. Στα ίδια έντυπα που έκρουαν τον κώδωνα του κινδύνου

για τους «δεκάδες χιλιάδες λαθρομετανάστες που αλώνουν τις πόλεις μας» διαβάζαμε ανά λίγες ημέρες τίτλους όπως: «Επιχείρηση σκούπα με 9 συλλήψεις», «Συνεχίζεται η επιχείρηση: άλλες 15 συλλήψεις», «Ολύμπια προσπάθεια: συνεχίζεται ο Ξένιος Ζευς, συνελήφθησαν 10», «Καταδίωξη στην Αλεξανδρούπολη με σύλληψη 14 λαθρομεταναστών». Αντίστοιχα, διαβάσαμε, λόγου χάρη, ότι «πολιορκούνται τα αεροδρόμια της Δυτικής Ελλάδας», με το κείμενο να ορίζει την πολιορκία... σε «δύο λαθρομετανάστες που συνελήφθησαν».

Ο «Ξένιος Ζευς» σχολιάστηκε θετικά από δεκάδες αρθρογράφους ως «δείγμα αποφασιστικότητας», «ισχυρό αποτρεπτικό μήνυμα» και «λύση για τη λαθρομετανάστευση, την εγκληματικότητα και την ανομία». Κάποιοι μάλιστα απαντούσαν ενοχλημένοι στις επικρίσεις: «Τι θέλουμε, να παραμείνει η Ελλάδα ανοχύρωτη έναντι όσων επιβουλεύονται την ασφάλειά της και να εθελουφλούμε! [...] η λέξη σκούπα ενόχλησε κι όχι η ζοφερή πραγματικότητα...» ή «Η αντιπαράθεση που προκλήθηκε με αφετηρία ανθρωπιστικούς λόγους παρεκκλίνει τη συζήτηση εκτός θέματος. Το ζήτημα έχει να κάνει με το αίσθημα ασφαλείας». Βεβαίως, αυτή την αντιπαράθεση σε πολιτικό ή κοινωνικό επίπεδο δεν τη διαβάσαμε σχεδόν καθόλου στις εφημερίδες, καθώς οι επικρίσεις για τον τρόπο διεξαγωγής της επιχείρησης ή οι καταγγελίες για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων τόσο κομμάτων της αντιπολίτευσης όσο και ανθρωπιστικών και μεταναστευτικών φορέων, σπάνια είδαν το φως της δημοσιότητας. Είναι χαρακτηριστικό ότι μόνο μία εφημερίδα αναφέρθηκε στην ανακοίνωση της Διεθνούς Αμνηστίας που ζητούσε να σταματήσει η επιχείρηση «Ξένιος Ζευς», επισημαίνοντας πως «η Ελλάδα έχει δικαίωμα να ελέγχει τους μετανάστες, ωστόσο δεν έχει δικαίωμα να συμπεριφέρεται στους ανθρώπους σαν εγκληματίες εξαιτίας του χρώματος του δέρματός τους».

Μικρή μερίδα αρθρογράφων αντιμετώπισαν επιφυλακτικά την επιχείρηση ως προς τα αποτελέσματά της, καθώς όπως έγραφαν: «Μαζικές απελάσεις δεν μπορούν να γίνουν χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα», «Χωρίς ενεργοποίηση της συμφωνίας επαναπροώθησης με την Τουρκία και αναθεώρηση του Δουβλίνου II δεν μπορεί να υπάρξει ουσιώδης λύση» ή «Αν περίπου το 10% του πληθυσμού μας αποτελείται από μετανάστες, πόσος χρόνος απαιτείται για να τους ελέγξει κανείς όλους;» Αλλά, αυτές οι ενστάσεις χάθηκαν μέσα στην επικράτηση της «ανακούφισης για μέτρα που έπρεπε από πολλούς να είχαν παρθεί». Έτσι χάθηκαν και τα λίγα κείμενα που είτε περιέγραφαν σκαιά τον τρόπο διεξαγωγής της επιχείρησης ως ένα «θλιβερό θέαμα... ομάδες μεταναστών κάθονταν στα πεζοδρόμια με το βλέμμα τρομαγμένου ζώου, φρουρούμενοι από ομάδες αστυνομικών εν πλήρη εξαρτύσει», είτε εξηγούσαν τη βεβιασμένη έναρξή της με προτεραιότητες πέραν του μεταναστευτικού, δηλαδή ότι «έχει ως στόχο να λειτουργήσει κατευναστικά στο πακέτο μέτρων των 11,5 δισ. ευρώ που πρόκειται να ανακοινώσει η κυβέρνηση».

Η επικοινωνιακή λειτουργία με την οποία επενδύθηκε ο «Ξένιος Ζευς», ξεκινώντας με τον ίδιο τον τίτλο του, επικρίθηκε σφοδρά από μια μειοψηφία αρθρογράφων, που επισήμαναν ότι «είναι αποκήμημα διεστραμμένου νου που αποφάσισε γελώντας σαρκαστικά να ονομάσει έτσι το πογκρόμ» ή ότι συνιστά «επιχειρήσεις μισοξενίας και ξενηλασίας που ευφημιστικώ δικαίω τους έδωσαν το όνομα Ξένιος Ζευς» και μόνο ως «κυνικό μαύρο χιούμορ μπορεί να εκληφθεί». Όπως

έγραψε ο Περικλής Δημητρολόπουλος: «Θα έπρεπε να σκάψουμε στα χώματα της πολιτικής αλληγορίας για να ξεθάψουμε τέτοιας οργουελιανής σύλληψης μπρούτους ευφημισμούς. Η επιχείρηση “Ξένιος Ζευς” διεκδικεί τη δική της θέση στο είδος... Αν και διατυπωμένη ωμά, η παρομοίωση αυτού που συμβαίνει στο Κέντρο της Αθήνας με “σκούπα” μοιάζει τουλάχιστον πιο ειλικρινής. Θα χρειαζόταν ένα ικανό απόθεμα καλής πίστης για να μη συνδέσει κανείς την έναρξη της επιχείρησης με τη σύλληψη του 21χρονου Πακιστανού που κακοποίησε τη 15χρονη στην Πάρο, να μη διακρίνει ότι ο «Ξένιος Ζευς» φιλοδοξεί να παίξει το ρόλο της βαλβίδας εκτόνωσης στην οργή της κοινής γνώμης. Στη χώρα του Ξένιου Δία, ο ξένος είναι πάντα ξένος. Ακόμη κι αν έχει γεννηθεί εδώ, αν μετέχει της ημετέρας παιδείας, αν πληρώνει φόρους».

ΕΒΔΟΜΟ ΜΕΡΟΣ

Υποδοχή, κράτηση, φιλοξενία σε ένα αξεδιάλυτο κουβάρι

Φωτογραφία © UNHCR/D.Kashavelov

Τα κέντρα κράτησης μεταναστών έκαναν την είσοδό τους στην ειδησεογραφία σαν ένα «τεχνικό ζήτημα» της νέας μεταναστευτικής πολιτικής, που ουσιαστικά εξαντλήθηκε στην παράθεση ειδήσεων για τη δημιουργία τους και στα προβλήματα με τις τοπικές κοινωνίες. Οι άνθρωποι που μεταφέρονταν και κρατούνταν σε αυτά ήταν απόντες από τα κείμενα, τα οποία τους ανέφεραν συνήθως ως έναν αριθμό συλληφθέντων στο πλαίσιο της επιχείρησης «Ξένιος Ζεός», λειτουργώντας όπως και η κοινωνία: Μετά τον εξοστρακισμό τους από τη δημόσια θέα έπαυαν να αποτελούν «είδηση». Έτσι, η ειδησεογραφία για τα κέντρα κράτησης έριξε ένα πέπλο σιωπής που καταδίκασε σε σχεδόν μιντιακή ανυπαρξία και λησμονιά τους έγκλειστους, για να επικεντρωθεί στις «αγωνίες» και την «ανασφάλεια» των εκτός των τειχών «αγανακτισμένων κατοίκων» από τη γειννίαση με τους κρατούμενους μετανάστες.

Ήδη από το Μάρτιο του 2012, οι ανακοινώσεις για την πρόθεση δημιουργίας «κέντρων φιλοξενίας αλλοδαπών» που θα συλλαμβάνονταν στις σχετικές επιχειρήσεις άρχισαν να απασχολούν την ειδησεογραφία με τρόπο, τίτλους και αιτιάσεις που θα επαναλαμβάνονταν συστηματικά τους επόμενους μήνες, εστιάζοντας, δηλαδή, λεπτομερώς στις αντιδράσεις των τοπικών κοινωνιών και στις διαμαρτυρίες ή τα επεισόδια που προκλήθηκαν.

«Μετανάστες: “εμφύλιοι” για τα στρατόπεδα», «Μπλόκο από τους Περιφερειάρχες, διχασμένες οι τοπικές κοινωνίες», «Πουθενά δεν θέλουν τα κέντρα, αντιδράσεις από δημάρχους», έγραφαν οι τίτλοι σε κείμενα που μετέφεραν εικόνες ότι «αποφασισμένοι να φτάσουν στα άκρα εμφανίζονται φορείς και κάτοικοι της περιοχής» και δηλώσεις πως «δεν θα γίνουμε χωματερή της Αθήνας», «δεν θα αφήσουμε να καταστρέψουν την πόλη μας», «κίνδυνος για την υγεία μας». Στη δε περίπτωση της Αμυδαλέζας, επί ημέρες διαβάζαμε για «επεισόδια», «κλείνουν τους δρόμους διαμαρτυρόμενοι», «κατεβάζει τα ρολά ο Δήμος» και δηλώσεις του δημάρχου για μια «όζουσα εστία με στοιβαγμένους χιλιάδες ταλαίπωρους και υγειονομικά ανεξέλεγκτους συνανθρώπους», αλλά και κατοίκων που διαμαρτύρονταν «να τους πάρουν στη Γυάρο» ή «έχω πάρει χρυσαυγίτες, θα ‘ρθουν σε λίγο».

Η Αμυδαλέζα άρχισε να λειτουργεί εσπευσμένα λίγες ημέρες πριν από τις εκλογές του Μαΐου 2012, σαν «προεκλογικό πυροτέχνημα εις άγραν πολιτικών οφελών», όπως σχολίαζαν αρκετά δημοσιεύματα. Είναι τότε που, ενώ διαβάζαμε τις επισημάνσεις της Επιτρόπου Σεσίλια Μάλμστρομ για διασφάλιση προδιαγραφών αξιοπρεπών και ανθρώπινων συνθηκών διαβίωσης, μία εφημερίδα επέλεξε να γράψει: «Φτιάχνουν στρατόπεδα με όρους παιδικής κατασκήνωσης», μιλώντας για συνθήκες που ισοδυναμούν με παροχές ξενοδοχείου 5 αστέρων, όπως ακριβώς «επιχειρηματολογούσε» και η Χρυσή Αυγή.

Μετά τις εκλογές του Ιουνίου, τα κέντρα κράτησης έπαψαν σχεδόν να απασχολούν την ειδησεογραφία και επανήλθαν στην επικαιρότητα με την έναρξη της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς». Έκτοτε ένας καταγιγισμός δημοσιευμάτων ενημέρωναν για κάθε σχετική πρωτοβουλία («25 νέα κέντρα κράτησης λαθρομεταναστών», «και 35 ανενεργά στρατόπεδα στη μάχη», «δέκα νέα κέντρα στην περιφέρεια» «και τρία στην Αττική»), αναφέροντας συχνά τη χωροθέτηση, τη χρηματοδότηση, την υποδομή, τη χωρητικότητα και άλλες λεπτομέρειες, ενώ σε ελάχιστα διαβάσαμε πως «για τα νησιά έχει γίνει σχεδιασμός που περιλαμβάνει στρατόπεδα φιλοξενίας και κέντρα πρώτης υποδοχής», ανακαλύπτοντας έτσι πως υπάρχουν κι άλλης λειτουργικότητας και στόχου χώροι που απευθύνονται στους μετανάστες.

Το μεγαλύτερο ωστόσο μέρος των σχετικών δημοσιευμάτων ανέδειξε αυτό που στις αρχές Αυγούστου 2012 –με αφορμή τα πρώτα κέντρα στην Κομοτηνή και την Ξάνθη– συμπύκνωνε ένας τίτλος: «Αγκάθι τα κέντρα κράτησης στη “σκούπα” του Ξένιου Δία», έγραφε, αναφερόμενος στις ενστάσεις, τις αντιδράσεις και τις μάχες που δόθηκαν, συνήθως με τη Χρυσή Αυγή να πρωτοστατεί σε όλα τα επεισόδια. Συχνά ως τίτλοι υιοθετούνταν εμπρηστικές δηλώσεις όπως: «Ο υπουργός φέρνει τον πόλεμο», «Δεν θα γίνουμε αποθήκη λαθρομεταναστών, «Δεν είναι τόπος εδώ να φέρνουν ό,τι... περισσεύει» ή «Έξω οι μετανάστες από τη Θράκη». Τα δημοσιεύματα θύμιζαν

πολεμικό ανακοινωθέν, με τη συστηματική επανάληψη εκφράσεων όπως «επί ποδός» και «ξεσηκωμός» και «καζάνι που βράζει η περιοχή» και «συμπλοκές με ΜΑΤ».

Την ίδια πολεμική ατμόσφαιρα μετέφεραν τα κείμενα που επί ημέρες απασχόλησαν τον Τύπο για αυτές τις «μάχες» εναντίον των κέντρων κράτησης, με πλέον εμβληματική εκείνη στο στρατόπεδο της Κορίνθου στα τέλη Αυγούστου του 2012. Οι δηλώσεις του δημάρχου πως «αιτία πολέμου είναι η μεταφορά μεταναστών» και «έχουμε πόλεμο και στον πόλεμο όλα επιτρέπονται» συνοδεύονταν από λεπτομερείς περιγραφές των κινητοποιήσεων «αγανακτισμένων πολιτών» και των έκτροπων που προκάλεσε η Χρυσή Αυγή. Κάποια δημοσιεύματα έδωσαν μάλιστα το λόγο στη Χρυσή Αυγή, προβάλλοντας επιχειρήματά της όπως «κανένας νόμος δεν προβλέπει τη μετατροπή στρατοπέδων σε κέντρα τουρισμού για λαθρομετανάστες» ή δίνοντάς της βήμα για να ακουστεί η ψευδοπροπαγάνδα τού «θα είμαστε πάντα στο πλευρό των δοκιμαζόμενων Ελλήνων». Άλλα δημοσιεύματα επέλεξαν να προβάλλουν δηλώσεις κατοίκων που ενέτειναν το κλίμα ξενοφοβίας, όπως: «Θα φοβόμαστε για τα παιδιά μας. Ποιος θα μπορέσει να μας διαβεβαιώσει πως δεν θα πηδήξουν τη μάντρα του στρατοπέδου οι Πακιστανοί να βιάσουν τα παιδιά μας;» Και, μόνο ένα δημοσίευμα επισήμανε την «πολιτική σπέκουλα» που αναπτύσσεται σε περιοχές στις οποίες χαιρετίζουν τις «επιχειρήσεις σύλληψης λαθρομεταναστών και το “καθάρισμα” των πόλεων», αλλά ξεσηκώνονται όταν οι συλληφθέντες μεταφέρονται στα στρατόπεδά τους.

Η ίδια ακριβώς τακτική ακολουθήθηκε και με την επόμενη «μεγάλη μάχη» στο Παρανέστι Δράμας τον Οκτώβριο του 2012. Δεκάδες δημοσιεύματα έγραφαν ξανά για «πόλεμο», ότι «βγήκαν οι καραμπίνες», έγιναν «συγκρούσεις κατοίκων και ακροδεξιών με την αστυνομία», και ανέλυαν σχολαστικά τις «διαδηλώσεις», «το κλείσιμο των σχολείων», τις «περιπολίες για την αποτροπή μεταφοράς λαθρομεταναστών». Δεν έλειψαν, δε, δημοσιεύματα που επέλεξαν να μεταφέρουν δηλώσεις κατοίκων, οι οποίοι, υπερασπιζόμενοι τον άνθρωπο που άνοιξε πυρ, έλεγαν πως «θόλωσε το μυαλό του όταν είδε την εγγονή του να λιποθυμά από τα χημικά» και εξηγούσαν γενικά το πρόβλημα με ένα «οι συνθήκες κράτησης στο πρώην στρατόπεδο δεν είναι ικανοποιητικές για τους κατοίκους».

Φράσεις ανάλογες με αυτό το «οι συνθήκες κράτησης δεν είναι ικανοποιητικές για τους κατοίκους» κατέκλυσαν μια ειδησεογραφία από την οποία έλειψαν τα ρεπορτάζ για το πόσο ικανοποιητικές ήταν, σύμφωνα με τις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας, οι συνθήκες κράτησης και διαβίωσης των μεταναστών ή η διασφάλιση των δικαιωμάτων τους. Ένα μήνα μετά τη λειτουργία του κέντρου στην Αμυγδαλέζα, ένα ρεπορτάζ έκανε «αυτοψία», παρουσιάζοντας τις καλές υποδομές του και δίνοντας λόγο σε ένα κρατούμενο για να δηλώσει: «Καλά είναι εδώ», σαν να μην υπήρχε κανένα πρόβλημα με τη λειτουργία του. Και, τον Οκτώβριο, η επίσκεψη της Επιτρόπου Μάλμστρομ στα κέντρα κράτησης σε Κομοτηνή, Ροδόπη και Έβρο, έγινε αφορμή για λίγα δημοσιεύματα. Τα ίδια κείμενα που έγραφαν για «ικανοποίηση», «για πρώτη φορά δεν υπήρξαν επικρίσεις», «εύσημα για την ελληνική κυβέρνηση», ανέφεραν ότι «λύγισε η Επίτροπος από τις εικόνες που αντίκρισε», αλλά και για κρατούμενους που διαμαρτύρονταν ότι «δεν είμαστε εγκληματίες, γιατί είμαστε φυλακή;» και ζητούσαν καλύτερο φαγητό, περίθαλψη και σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα. Μόνο σε ένα από αυτά διαβάσαμε ότι η Επίτροπος έκανε λόγο για

ανεπαρκείς συνθήκες κράτησης των μεταναστών στα κέντρα, όπως και για ελλιπή υγειονομική περίθαλψη.

Μόνο σε ελάχιστα άρθρα γνώμης διαβάσαμε επίσης για «αυθαίρετους ελέγχους και μεταγωγές» στα κέντρα κράτησης ή τις επικρίσεις και καταγγελίες διεθνών και ανθρωπιστικών οργανώσεων και μεταναστευτικών φορέων για κακοποιήσεις κρατουμένων. Μόνο σε ένα ρεπορτάζ διαβάσαμε για ζωές που καταστράφηκαν γιατί νόμιμοι μετανάστες σύρθηκαν σε κέντρα κράτησης χάνοντας τη δουλειά τους. Και επίσης μόνο σε ένα διαβάσαμε για Ιρακινό νόμιμο μετανάστη που δέχθηκε άγρια ρατσιστική επίθεση στην Εγνατία όπου περιφερόταν αναζητώντας –ελλείψει χρημάτων– τρόπο να επιστρέψει στην Αθήνα: Οι αρχές που τον μετέφεραν αυθαίρετα στο κέντρο κράτησης της Κομοτηνής, όταν διαπίστωσαν ότι είχε νόμιμη άδεια παραμονής και εργασίας, τον άφησαν μεν ελεύθερο αλλά δεν φρόντισαν ως όφειλαν να εξασφαλίσουν την επιστροφή του στον τόπο διαμονής του.

Ενδεικτικό της στάσης του Τύπου είναι το γεγονός ότι όροι όπως «κέντρα κλειστής φιλοξενίας παράνομων μεταναστών», «στρατόπεδα κράτησης», «στρατόπεδα λαθρομεταναστών», «κέντρα πρώτης υποδοχής και κράτησης», «κέντρα κράτησης», «κέντρα προσωρινής διαμονής λαθρομεταναστών» και «κέντρα φύλαξης» χρησιμοποιήθηκαν αδιάκριτα (και πολλές φορές στο ίδιο κείμενο) για να περιγράψουν στην ουσία μόνο τα κέντρα κράτησης μεταναστών. Μόνο πέντε από τα εκατοντάδες δημοσιεύματα επισήμαναν, έστω και εν συντομία, ότι με βάση το εθνικό και ευρωπαϊκό δίκαιο είναι άλλα τα κέντρα πρώτης υποδοχής, στα οποία γίνεται η ταυτοποίηση των νεοεισερχομένων, άλλα τα κέντρα φιλοξενίας που αφορούν σε όσους έχουν κάνει αίτηση ασύλου και άλλα τα κέντρα κράτησης για όσους πρόκειται να απελαθούν, και διαφορετικές οι λειτουργίες τους. Και, ανάμεσά τους, μόνο ένα αναλύει αυτό το ευρωπαϊκό μοντέλο σε πέντε κράτη μέλη της Ε.Ε. Μόνο σε δύο άρθρα διαβάσαμε τις επισημάνσεις του επικεφαλής του Γραφείου της Υπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Αθήνα, ότι «η διοικητική κράτηση είναι αμφίβολης νομιμότητας και αποτελεί ατελέσφορο μέτρο, εάν δεν συνοδεύεται από έναν αποτελεσματικό μηχανισμό επιστροφών στις χώρες καταγωγής» ή ότι ανάμεσα σε αυτούς που μεταφέρονται στα νέα κέντρα «υπάρχουν ομάδες με διαφορετικές ανάγκες και χαρακτηριστικά: αιτούντες άσυλο που δεν μπόρεσαν να υποβάλουν αίτημα, πρόσφυγες που δεν ζήτησαν άσυλο, θύματα βασανιστηρίων ή trafficking, ασυνόδευτα παιδιά, μετανάστες που εξέπεσαν της νομιμότητας λόγω γραφειοκρατικών κωλυμάτων», και άρα απαιτείται ειδική μέριμνα στην αντιμετώπιση αυτών των ανθρώπων μετά τη σύλληψή τους.

Ενώ υπήρξαν κάποια άρθρα με αναλυτικές περιγραφές του πώς θα είναι οι υλικές υποδομές των κέντρων κράτησης (ιατρεία, χώροι προσευχής, κλπ.), κανένα δεν σημείωσε τις υποχρεώσεις τις οποίες έχει η Πολιτεία, βάσει της διεθνούς νομοθεσίας, για τη λειτουργία τους όσον αφορά στα δικαιώματα των κρατουμένων και το πώς διασφαλίζονται, ή το πώς και εάν έχουν στελεχωθεί τα κέντρα υποδοχής –αλλά και αντίστοιχα τα κέντρα κράτησης όπου μεταφέρονται οι συλληφθέντες των αστυνομικών επιχειρήσεων– με το απαραίτητο προσωπικό (από διερμηνείς έως δικηγόρους) ώστε να εγγυηθούν την απρόσκοπτη πρόσβαση σε αίτημα ασύλου όσων δικαιούνται διεθνούς

προστασίας. Ούτε ένα ρεπορτάζ δεν αναζήτησε πόσοι από τους κρατούμενους ανήκαν σε αυτήν τη κατηγορία ή είχαν τη δυνατότητα να υποβάλουν αίτηση ασύλου.

Έτσι, η εικόνα που κατασκεύασαν τα μίντια για αυτά τα κέντρα διαμόρφωσε μια θολή και μονόπλευρη αντίληψη του κοινού, στερώντας του τη δυνατότητα όχι μόνο να γνωρίσει αν οι ακολουθούμενες διαδικασίες είναι συμβατές με τη διεθνή πρακτική και αν γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα των ανθρώπων που μεταφέρονται σε αυτά, αλλά κυρίως να αποτιμήσει μέτρα που αφορούν σε «ανθρώπους», λέξη που απουσίασε από την αναφορά σε «λαθρομετανάστες». Διαβάζοντας κανείς αυτή την ενδεικτική μερίδα του Τύπου το οκτάμηνο της έρευνας, η αίσθηση που αποκόμιζε εν τέλει ήταν ότι οι κρατούμενοι δεν ήταν άνθρωποι, παρά «παράνομα» και επικίνδυνα για την κοινωνία στοιχεία –απλοί αριθμοί– που δεν δικαιούνται... δικαιωμάτων.

ΟΓΔΟΟ ΜΕΡΟΣ

Τιτιβίσματα, χιούμορ, άποψη και η αβάσταχτη βαρύτητα των λέξεων

Φωτογραφία © UNHCR/T.Irwin

Ο ρατσισμός δεν εξαντλείται σε επιθέσεις, επιδρομές και πογκρόμ. Αν αυτά αποτελούν την πιο ακραία (και εύκολα καταδικαστέα) μορφή του, η πιο διαβρωτική εκδοχή του είναι αυτή ενός έρποντα λόγου απαξίωσης του «άλλου» που διαχέεται στην κοινωνία είτε ως «αλήθεια που δεν χρήζει απόδειξης» και «λόγια έξω από τα δόντια» είτε ως «λογοτεχνίζον εύρημα», «αστείο» και «ευφυές σχόλιο».

Το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν το tweet της πρωταθλήτριας Βούλας Παπαχρήστου που της στοίχισε τον αποκλεισμό της από την Ολυμπιακή αποστολή και δοκίμασε τα αντιρατσιστικά μας ανακλαστικά ως κοινωνία αλλά και ως ΜΜΕ. Η σωρεία των σχετικών δημοσιευμάτων κατέδειξαν πόσο διχασμένα είναι και τα μίντια απέναντι στο φαινόμενο του ρατσιστικού λόγου αλλά και πόσο επιφυλακτικά είναι στο να τον καταδικάσουν απερίφραστα.

Ήταν λίγα τα ειδησεογραφικά κείμενα που χαρακτήρισαν ξεκάθαρα ρατσιστικό και προκλητικό το σχόλιο. Τα περισσότερα, αντίθετα, απέφυγαν τον χαρακτηρισμό «ρατσιστικό» και μίλησαν για «προσβλητικό και κακόγουστο μήνυμα», για «σίγουρη επιπολαιότητά» της και για «λάθη», επισημαίνοντας τις σχέσεις της με τον Ηλ. Κασιδιάρη και τις αναρτήσεις υλικών της Χρυσής Αυγής στο Facebook, αλλά και επικρίνοντας «όσους χρησιμοποίησαν τη μέγιστη πειθαρχική εξουσία πάνω της». Κάποια προτίμησαν να εκφράσουν την «ουδετερότητά» τους, γράφοντας πως «το σχόλιο θεωρήθηκε ρατσιστικό» και υπενθυμίζοντας πως πλέον έχει ξεπεραστεί το ταμπού της λεκτικής βίας. Κι άλλα μιλούσαν για «έναν αποκλεισμό, αλλά πολλές απόψεις».

Η πλειοψηφία των άρθρων γνώμης, αποφεύγοντας τα περί ρατσισμού και τονίζοντας τα περί «υπερβολικής αντίδρασης», στην ουσία δικαιολόγησαν το ρατσιστικό σχόλιο της αθλήτριας επιστρατεύοντας σωρεία επιχειρημάτων. Μίλησαν για «φαρισσαϊσμό και υποκρισία που στέλνουν στην πυρά μια κοπέλα για ένα black χιούμορ». Έγραψαν ότι «σε μια χώρα που έστειλε τη Χρυσή Αυγή στη Βουλή την έπεσαν σε μια κοπέλα που έγραψε ανοησίες». Αναρωτήθηκαν «τι τρομερό και φοβερό» είχε το σχόλιο που ξεσήκωσε όλους τους political correct», χαρακτηρίζοντάς το «βλακεία», «ένα αστείο χλιαρό, όπως εκείνα που λέγαμε τη δεκαετία του '90 του στυλ Αλβανός τουρίστας» και είπαν ότι «περισσότερο από ρατσιστικό σχόλιο, δήλωση μίσους, ακροδεξιά άποψη, μοιάζει με κρύο ανέκδοτο σχολικής εκδρομής». Κι άλλοι κατέφυγαν στο κοινότυπο «ο ρατσισμός είναι αδιαμφισβήτητα καταδικαστέος... όμως υπάρχει και κάτι που λέγεται ελευθερία της έκφρασης, που σημαίνει να μπορείς να λες ελεύθερα και βλακείες... το αντιμετωπίζουμε με μια πουριτανική δήθεν πολιτική ορθότητα που αφαιρεί από τον πολίτη το δικαίωμα της έκφρασης, του χιούμορ (επιτυχημένου ή μη) και της ελαφρότητας». Τέλος, κάποιος άλλος, μιλώντας για «ανέντιμη σφαγή» διαμαρτυρόταν: «Φτάνουμε να κυνηγάμε αυτούς που λένε κάνα αστείο για τους Αφρικανούς και όχι αυτούς που με την ανοχή και την ανικανότητά τους 'κάναν το κέντρο της Αθήνας Τζιμπουτί».

Η απάντηση σε αιτιάσεις, οι οποίες στην ουσία υποβάθμιζαν το φαινόμενο του ρατσιστικού λόγου, ήρθε από πολλά επίσης άρθρα γνώμης, τα οποία –πέραν της ανάδειξης της αδιαμφισβήτητης παραβίασης των κανονισμών των Ολυμπιακών Αγώνων από κάποιον που δεν λειτουργούσε ως ιδιώτης αλλά εκπρόσωπος της χώρας– ανέλυσαν μια απαράδεκτη πρακτική που δικαιολογεί μειωτικές και απαξιωτικές εκφράσεις στο όνομα δήθεν χιούμορ ή άνετου στυλ. «Αυτό ακριβώς κάνει και η Χρυσή Αυγή, αρνούμενη το πολιτικώς ορθόν και εγκαινιάζοντας μια γλώσσα και αντίληψη πεζοδρομίου όπου κάθε έκφραση επιτρέπεται κι όσο πιο χυδαία σε όρους διάκρισης τόσο καλύτερη. Διαποτίζεται έτσι η κοινωνία από την ανοχή σε ρατσιστικά σχόλια», έγραψε ο Παναγιώτης Τιμογιαννάκης. Και ο Δημήτρης Παγαδάκης συμπλήρωσε, συμπυκνώνοντας την ουσία της καταδικαστικής στάσης απέναντι σε αυτά τα φαινόμενα: «Πίσω από το επιπόλαιο τάχα ανέκδοτο κρύβονται ο φανατισμός και η προκατάληψη μιας θολωμένης και ξεγελασμένης μερίδας της κοινωνίας. Που αμολαίει άκριτα ρατσιστικά κλισέ χωρίς καν να υποψιάζεται πιθανές κυρώσεις. Ο φασισμός, άλλωστε, δεν είναι μόνο χόμα, αίμα, κτηνωδία και τρόμος. Είναι κιτς και φανφάρα, εγωμανία και δουλικότητα, κακόγουστες τελετές φετιχιστικού “κάλλους” και ναρκισσιστικές επιδείξεις εξογκωμένων μούσκουλων. Συνδυασμός καρικατούρας και σαχλαμάρας... Η γελοιοότητα,

όμως, στο δημόσιο διάλογο αναδύεται όταν ο ρατσισμός αποκαλείται πολιτική άποψη και η υποτίμηση δημοκρατικών ιδανικών και αξιών βαφτίζονται νεανική αθωότητα».

Οι αντιδράσεις στο σχόλιο της Παπαχρήστου αποτελούν στην πραγματικότητα καθρέφτη της ναρκωμένης ευαισθησίας απέναντι στη χυδαιότητα ενός μισαλλόδοξου λόγου. Είναι εντυπωσιακό ότι όσο περισσότερο κατάγγελλαν το ρατσισμό των μαχαιριών και των ροπάλων τα μίντια, τόσο οξυνόταν η γλώσσα που αρθρογράφοι χρησιμοποιούσαν για το μεταναστευτικό, συχνά με τρόπο εκφοράς που δεν διέφερε και πολύ από εκείνον της Χρυσής Αυγής. Λες και οι λέξεις δεν φέρουν βαρύ το φορτίο υπόγειων μηνυμάτων και είναι απλώς γραφικές επιλογές απαλλαγμένες από ρατσιστικές λογικές. Κι αυτή η στάση των μίντια κατέδειξε πόσο το ρατσιστικό σχόλιο έχει απενοχοποιηθεί, καταφεύγοντας σε λέξεις, εκφράσεις, διατυπώσεις που μείωναν, απαξίωναν, στοχοποιούσαν τους μετανάστες, χρησιμοποιώντας κλισέ και προκαταλήψεις ως θέσφατα αντικειμενικότητας, όπως δείχνουν ορισμένα από τα πολλά παραδείγματα που διαβάσαμε όλο αυτό το διάστημα:

- «Ένα μεγάλο μέρος της κοινωνίας συγχύζεται με τα καρότσια των Πακιστανών που αλωνίζουν την Αθήνα. Τρελαίνεται με τους Σομαλούς που μέρα μεσημέρι προωθούν ναρκωτικά... Οργίζεται με τους Νιγηριανούς που έξω από τα μαγαζιά πουλάνε “λουί βουτόν”...»
- «Δύο ξένοι (το πιθανότερο, λαθρομετανάστες) σπρώχνουν ένα καρότσι (το πιθανότερο, κλεμμένο από σούπερ μάρκετ) φορτωμένο με σιδηρικά (διόλου απίθανο, επίσης, ένα μέρος του φορτίου να ήταν και αυτό κλεμμένο)... Γραφικότητα της πολύχρωμης, πολυπολιτισμικής Αθήνας; Κάθε άλλο. Μάλλον ένδειξη παρακμής».
- «Ο “Ξένιος Ζευς” μόνον την επιφάνεια του προβλήματος αγγίζει. Διότι ναι μεν εμποδίζει τους παρανόμως ευρισκόμενους στη χώρα να αποθρασύνονται, μακροπρόθεσμα, όμως ο εκφοβισμός μπορεί να αποδώσει μόνον εφόσον εντάσσεται σε μια συστηματική πολιτική».
- «Βασική πτυχή μιας εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής πρέπει να είναι η μηδενική ανοχή στη λαθρομετανάστευση, σε συνδυασμό με την παραχώρηση ιθαγένειας σε μετανάστες που είναι πολιτισμικά συμβατοί και ως εκ τούτου ενσωματώνονται στην ελληνική κοινωνία».
- «Αν μένεις στο πατρικό διαμέρισμα που οι γονείς σου σου άφησαν έπειτα από θυσίες μιας ζωής, αλλά από πάνω σου βαράν ταμπούρλα Αφρικανοί, ενώ στον από κάτω όροφο μαγειρεύουν κατσαρίδες Πακιστανοί, δεν θα ψήφιζες δαγκωτό ΛΑΟΣ; ... Κι αν και τα παιδιά σου τρέμουν να κυκλοφορήσουν άμα νυχτώσει, δεν απορώ που θα βάλεις στη Βουλή και τη Χρυσή Αυγή».
- «Στην πολύ ενδιαφέρουσα και επίκαιρη συζήτηση με θέμα την εγκληματικότητα και τις δολοφονικές επιθέσεις για ασήμαντη αιτία, επισημάνθηκε το γεγονός ότι μεταξύ των λαθρομεταναστών που καταφθάνουν στη χώρα βρίσκονται και απελπισμένοι που προέρχονται από χώρες διαλυμένες, όπου δεν υπάρχει αξιακό σύστημα και κυρίως ο σεβασμός στη ζωή».

- «Το πρόβλημα της λαθρομετανάστευσης δεν αντιμετωπίζεται φοβικά και χωρίς πυγμή... Υπήρξε ένας ιδιότυπος προστατευτικός κλοιός για καθένα που αποφασίζει να εγκαταλείψει την υπανάπτυκτη χώρα του και να βρει καταφύγιο στον “παράδεισό” μας».
- «Το πρόβλημα δεν είναι οι λαθρομετανάστες. Το πρόβλημα το έχουμε με τους αχρείους... που μας κάνουν κήρυγμα ανθρωπισμού. Μας λένε, σ’ εμάς τα παλιοτόμαρα, πώς να συμπεριφερόμεθα στους μετανάστες που έχουν την ανάγκη μας. Και ότι οφείλουμε από το δημόσιο ταμείο, δηλαδή από την τσέπη μας, να τους ταΐζουμε και να τους ποτιζουμε. Τελικά, το πρόβλημα με τους μετανάστες, παράνομους και όχι, κακοποιούς και όχι, δεν είναι αυτοί κι όσοι μπουκάρουν από τα σύνορα. Το αίσχος δεν είναι οι ξένοι, είναι οι Έλληνες, κράτος και πολίτες, η εν γένει συμπεριφορά τους, το πώς τους αντιμετωπίζουν, το πώς τους ανέχονται».
- «Στο Ισραήλ συζητείται να δοθεί άδεια στους συνοριοφύλακες σε ορισμένες περιπτώσεις να μπορούν να πυροβολούν λαθρομετανάστες που παραβιάζουν τα σύνορα και προσπαθούν να διαφύγουν τον έλεγχο για να μην συλληφθούν... Εξαιρετικά ακραίο αλλά έστω και ως μήνυμα, θα ληφθεί από τους ενδιαφερόμενους γιατί όλοι ξέρουν ότι το Ισραήλ δεν παίζει με την ασφάλεια των πολιτών του... Ας μην προβαίνουμε σε συγκρίσεις γιατί θα μελαγχολήσουμε σφόδρα».
- «Πόσο φυσιολογικό είναι Πακιστανός να βιάζει και να σακατεύει ένα κοριτσάκι σε μια παραλία της Πάρου; Να δολοφονούν δύο Αφγανοί έναν οικογενειάρχη στην πόρτα του σπιτιού του για να του κλέψουν μια βιντεοκάμερα; Να σφάζονται σε ελληνικά χώματα οι Σουδανοί με τους Σομαλούς και η αλβανική με τη γεωργιανή Μαφία; Η λαθραία μαζική εισβολή όλης της δυστυχίας του πλανήτη στη χώρα μας; Η μετατροπή της Αθήνας σε Χαρτούμ ή Ισλαμαμπάντ;»
- «Δεν είναι λίγες οι φωνές που κάνουν λόγο ακόμα και για ενδεχόμενη μελλοντική αλλαγή της σύστασης του πληθυσμού στη χώρα, εξαιτίας τόσο της αύξησης του αριθμού των νεοεισερχόμενων λαθρομεταναστών όσο και του γεγονότος ότι λόγω κουλτούρας οι περισσότεροι από αυτούς –και ιδιαίτερα οι μουσουλμάνοι– είναι «υποχρεωμένοι» και λόγω θρησκειύματος να κάνουν πολλά παιδιά».
- «Το παλαιό αστικό κέντρο της Κυψέλης, το Μεταξουργείο, η Κυψέλη, η Φωκίωνος Νέγρη, η Πατησίων έχουν μεταβληθεί σε χοάνη στην οποία χύνεται κάθε απόβλητος για να κρυφτεί και να χαθεί στα υπόγεια... Αφέθηκε πολλά χρόνια ο πολίτης μόνος να βλέπει να καταλαμβάνονται οι δρόμοι που περνούσε, τα σπίτια που μεγάλωσε, τα σχολεία που πήγε από ξένους που δεν είχαν καμία νομική υπόσταση...»
- «Διώξτε τους ΟΛΟΥΣ χωρίς συζήτηση! Η συντριπτική πλειονότητα των Ελλήνων συμφωνεί ότι πρέπει να φύγουν όλοι οι λαθρομετανάστες από παντού. Όχι μόνο από τα κέντρα των πόλεων, αλλά απ’ όλη τη χώρα... Καλύτερα να μείνουμε λίγοι και φτωχοί, παρά λίγοι, φτωχοί και σφαγμένοι από κάποιον απελπισμένο ξένο! Πώς; Ποσώς μας ενδιαφέρει!»

Αυτά είναι ελάχιστα δείγματα από τα πάμπολλα που το οκτάμηνο της έρευνας είδαν το φως της δημοσιότητας αναπαράγοντας ένα λόγο που επιχειρεί να πείσει καταφεύγοντας σε ψευδοκρίσεις

διατυπωμένες ως αξιώματα, δίνοντας σχήμα σε αρνητικά συναισθήματα και αφυπνίζοντας φυλετικές προκαταλήψεις και φοβικά σύνδρομα, που στοχοποιούν φυλές και μετανάστες. Όταν αυτός ο λόγος διαχέεται καθημερινά μέσα στην «ενημέρωση», η κοινωνία εθίζεται στο ρατσισμό. Κι αυτή είναι η πιο επικίνδυνη πτυχή, γιατί όπως έλεγε ο Μάνος Χατζιδάκις: «Όταν το πρόσωπο του τέρατος πάψει να μας τρομάζει, σημαίνει ότι έχουμε αρχίσει να του μοιάζουμε».

ΕΝΑΤΟ ΜΕΡΟΣ

Ο ρατσισμός εισάγεται δια... της βίας στα ΜΜΕ

Φωτογραφία © UNHCR/ B. Sokol

Η δράση της Χρυσής Αυγής, με την πρωτόγνωρη βία που εξαπέλυσε στην χώρα, έφερε τη λέξη «ρατσισμός» σε περίοπτη θέση στις ειδήσεις και τις αναλύσεις, δίχως όμως να απειλήσει την πρωτοκαθεδρία του όρου «λαθρομετανάστες» που υπήρξε ο απόλυτος κυρίαρχος των μίντια. Μόνον όταν μετανάστες και πρόσφυγες γίνονταν θύματα ρατσιστικών επιθέσεων έπαυαν να ορίζονται από το θολό χυλό του «λαθραίου» ή «παράνομου» και αναφέρονταν απλώς ως μετανάστες ή αλλοδαποί, λες και μόνο η θυματοποίηση, το αίμα, ο πόνος ή ο θάνατος νομιμοποιούσε την ύπαρξή τους. Αν κι όχι για όλους, καθώς κάποιοι εμμονικοί αρθρογράφοι συνέχιζαν να μιλούν για «φρικτά γεγονότα εις βάρος λαθρομεταναστών».

Οι ρατσιστικές επιθέσεις έκαναν καθυστερημένα και αμήχανα την είσοδό τους στην ειδησεογραφία. Τα αντιρατσιστικά ανακλαστικά έμοιαζαν ναρκωμένα το Μάρτη και τον Απρίλη του 2012. Ενώ στο ίδιο διάστημα οι επιθέσεις κατά υποψήφιων βουλευτών έγιναν αφορμή για δεκάδες

καταγγελτικά κείμενα που περιέγραψαν αυτά τα επεισόδια ως άμεση επίθεση κατά των δημοκρατικών κανόνων, δεν αξιολογούνταν –τουλάχιστον όχι ακόμη– το ίδιο και οι συνεχιζόμενες δεκάδες ρατσιστικές επιθέσεις κατά μεταναστών.

Ήταν με αφορμή τη συνέντευξη τύπου του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, που δημοσιεύτηκαν για πρώτη φορά στοιχεία για τη δράση μαυροφορεμένων μοτοοικλειτιστών και άλλων ομάδων που, οργανωμένα και με αυτοσχέδια όπλα, σιδηρογροθιές και μαχαίρια επιτίθενται σε μετανάστες και πρόσφυγες με το προσωπείο της «πολιτοφυλακής». Ενδεικτικό αυτής της αρχικής απροθυμίας κάλυψης του φαινομένου της ρατσιστικής βίας είναι το γεγονός ότι μέχρι τις εκλογές της 6ης Μαΐου μόλις τέσσερα ακόμη δημοσιεύματα ή αφιερώματα έσπασαν το τείχος της σιωπής.

Μετά την ψυχρολουσία της εισόδου της Χρυσής Αυγής στο Κοινοβούλιο, οι όλο και πιο συχνές και βίαιες επιθέσεις αποτέλεσαν βασικό κομμάτι της ειδησεογραφίας και της αρθρογραφίας. Οι τίτλοι ήταν καταπέλτης: «Επικίνδυνο σκηνικό στους δρόμους της πρωτεύουσας», «Ντελίριο μίσους», «Η φιλοναζιστική οργάνωση σκορπά τον τρόμο στους δρόμους», «Χτυπήματα χωρίς τέλος», «Βγήκαν και χτυπούν στο ψαχνό», «Πογκρόμ κατά μεταναστών», «Καταγγέλλουν έξαρση της ρατσιστικής βίας και των οργανωμένων επιθέσεων από ομάδες της Χρυσής Αυγής», «Μίσος χωρίς τέλος – βίντεο σοκ – μαχαιρώνουν μετανάστη στο σταθμό Αττικής», «Ρατσιστικό αμόκ – πρακτικές Κου Κλουξ Κλαν», «Έξαρση της βίας, περισσότερες από 500 επιθέσεις», «Το ρατσιστικό παραλήρημα “«απλώνεται” επικίνδυνα και στην επαρχία», «Αμόκ μίσους και βασανιστήρια», «Η ΧΑ επιτίθεται στα σχολεία, πληθαίνουν τα περιστατικά βίας με αλλοδαπούς μαθητές».

Δεκάδες οι ανάλογοι τίτλοι και κανένας τους δεν άφηνε περιθώρια αμφισβήτησης για τις προθέσεις αλλά και το ποιόν των δραστών. Τα κείμενα περιέγραφαν με ανατριχιαστικές λεπτομέρειες τις επιθέσεις και για πρώτη φορά έδωσαν αρκετές φορές το λόγο στους ίδιους τους μετανάστες για να περιγράψουν τη βία που υπέστησαν από ομάδες μαυροφορεμένων με σύμβολα της Χρυσής Αυγής. Αλλά ακόμη κι έτσι, δεν έλειψαν οι προσπάθειες υποβάθμισης του φαινομένου –ιδίως τους πρώτους μήνες– με άρθρα που, ενώ περιέγραφαν επιθέσεις με την τυπική μέθοδο των χρυσαυγιτών και με μαρτυρίες αυτοπτών μαρτύρων, ακόμη και σε χαρακτηριστικές περιπτώσεις όπως το μαχαίρωμα μετανάστη στο Σταθμό Αττικής, τη φονική επίθεση κατά Αιγύπτιων ψαράδων στο Πέραμα, τις επιδρομές στο Νέο Κόσμο που κατέληξαν σε μαχαίρωμα τριών μεταναστών και πολλές ακόμη, έδιναν βήμα σε ανώνυμες πηγές της ΕΛ.ΑΣ. για να δηλώσουν πως «δεν εντόπισαν ρατσιστικά κίνητρα και απέδωσαν τη συμπλοκή σε διαπληκτισμό μεταξύ των δύο», «εξετάζονται όλα τα ενδεχόμενα», «αδιευκρίνιστα παραμένουν τα κίνητρα» ή «δεν ξέρουμε αν είναι από τη Χρυσή Αυγή, δεν αποκλείεται να προκύψει ότι υπάρχει κάποια προσωπική διαφορά». Κι ενώ ήταν εκατοντάδες τα δημοσιεύματα που ασχολήθηκαν με τη ρατσιστική βία, ελάχιστα ήταν εκείνα που επισήμαναν και την αστυνομική βία κατά μεταναστών, τις καταγγελίες τους για εκφοβισμό ώστε να μην καταθέσουν για τα περιστατικά ή τις εκθέσεις διεθνών οργανισμών για την εκρηκτική κατάσταση που έχει διαμορφωθεί στη χώρα από τη ρατσιστική βία και την απόλυτη ατιμωρησία της.

Ένα μεγάλο τμήμα από τα κείμενα που αφορούσαν σε ρατσιστικές επιθέσεις είδαν το φως της δημοσιότητας τον Αύγουστο του 2012, μήνα που συνέπεσε με τη σύλληψη του «Πακιστανού Δράκου της Πάρου», όπως ονομάστηκε από τα μίντια, αλλά και της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς». Έτσι, ιδίως εκείνο τον μήνα (αλλά όχι αποκλειστικά), ο Τύπος κατακλύστηκε από τη μία με την έξαρση της ρατσιστικής βίας και από την άλλη με κείμενα που, με όρους τρόμου και φόβου, μιλούσαν για την έξαρση «της εγκληματικότητας των λαθρομεταναστών» και για «τα δεινά που έχουν φέρει στην χώρα». Ακόμη και η ανακοίνωση της πρόθεσης της κυβέρνησης να συστήσει τμήματα αντιμετώπισης της ρατσιστικής βίας συνοδεύτηκε από τη δημοσίευση και των δηλώσεων των αρμόδιων ότι «η χώρα βρίσκεται σε κατάσταση απόλυτου κινδύνου και ανατροπής της κοινωνικής δομής από το μεταναστευτικό».

Ήταν άλλωστε συνήθης τακτική οι ειδήσεις για ρατσιστικές επιθέσεις είτε να εντάσσονται σε αφιερώματα είτε να μπαίνουν εμβόλιμα σε κείμενα που αφορούσαν την εγκληματικότητα, την επιχείρηση «Ξένιος Ζευς» ή την «αύξηση της ροής των λαθρομεταναστών». Χαρακτηριστικό παράδειγμα από τα πολλά, ένα δημοσίευμα το οποίο με τίτλο «Κατακόρυφη αύξηση της εγκληματικότητας, σε έξαρση το οργανωμένο έγκλημα», αφού αναφέρεται στη συμμετοχή των αλλοδαπών σε αυτήν, συνεχίζει με το «ανθρωποκυνηγτό για τις επιθέσεις κατά μεταναστών», περιγράφοντας διάφορα περιστατικά για να καταλήξει στην επιχείρηση «Ξένιος Ζευς» αποφαινόμενο ότι: «Όλοι έχουν δει σαφή διαφορά στην εικόνα του κέντρου από τους ελέγχους και την απομάκρυνση των λαθρομεταναστών». Αυτή η τακτική καλλιεργούσε την εντύπωση ότι πρόκειται για τις δύο όψεις του ίδιου φαινομένου, υποβάλλοντας υπόγεια την ιδέα ότι «είναι παράνομοι και εγκληματίες».

Μέσα σε αυτό το κλίμα καταγγελίας της ρατσιστικής βίας ήταν εντυπωσιακό ότι, ενώ οι κινητοποιήσεις «αγανακτισμένων πολιτών» καλύπτονταν εκτενώς και με φορτισμένη γλώσσα, οι αντιρατσιστικές και αντιφασιστικές εκδηλώσεις –από συμπόσια έως διαδηλώσεις– σπάνια ανακοινώνονταν εκ των προτέρων στις έντυπες εκδόσεις, ενώ κάποιες έβλεπαν το φως της δημοσιότητας μόνο εάν κατέληγαν σε επεισόδια ή γίνονταν μικρή είδηση αν εξελίσσονταν ειρηνικά, όπως καταδεικνύεται από τίτλους όπως «Συλλαλητήριο κατά του ρατσισμού χωρίς παρατράγουδα», που απαντήθηκε πανομοιότυπος σε διαφορετικές περιστάσεις. Οι πρωτοβουλίες για τη συγκρότηση αντιφασιστικών μετώπων στις γειτονίες και τις πόλεις, οι κινητοποιήσεις πολιτών και αντιφασιστικών οργανώσεων κατά του ρατσισμού και οι διαδηλώσεις με τη συμμετοχή και των ίδιων των μεταναστών απασχόλησαν δημοσιεύματα που είναι μετρημένα στα δάχτυλα. Έτσι, η αντίθεση και οι διεργασίες που αναπτύσσονταν μέσα στην ίδια την κοινωνία απέναντι στο ρατσισμό και τη βία έλειψαν από τη μιντιακή πραγματικότητα.

Υπήρξε επιπρόσθετα μια εφημερίδα η οποία όχι μόνο απέφυγε να αναφερθεί στη ρατσιστική βία κατά των ξένων, αλλά αγκάλιασε τα συνθήματα της Χρυσής Αυγής για «ρατσισμό κατά των Ελλήνων». Αρθρογράφοι της έγραφαν με δήθεν cool ύφος: «Μέσα σε όλα αυτά είχαμε και την Τζούντιθ Σάντερλαντ του Human Rights Watch να διαπιστώνει ότι οι λαθρομετανάστες τα βράδια δεν κυκλοφορούν ασφαλείς στο κέντρο της Αθήνας. Και κάπου είχε φανεί ότι υπάρχει πρόβλημα στο κέντρο». Άλλοι διαμαρτύρονταν για κόμμα της αντιπολίτευσης: «Ωρυσόμενος για δήθεν

ρατσιστικές διώξεις λαθρομεταναστών, προσφέρει αβάντα σε όλους όσοι εχθρεύονται την Ελλάδα αυτή την εποχή, θέμα που το άρπαξαν αμέσως τα πιο ανθελληνικά αγγλικά μίντια και το παρουσίασαν λέγοντας ότι... οι Έλληνες ξεσπούν στους μαύρους για τη φτώχεια και τη λιτότητα που ζουν». Ή το ακόμη πιο ξεκάθαρο: «Μίλησαν για πογκρόμ, ενώ οι λαθρομετανάστες σκοτώνουν όλο και πιο άγρια... Πρώτα νοιάζονται για τους λαθραίους Αφρικανούς, ενώ ποτέ δεν έχουν βγάλει ούτε μία ανακοίνωση, έστω για τ' αφτιά του κόσμου, όσον αφορά στην καθημερινή σφαγή Ελλήνων από αλλοδαπούς εγκληματίες».

Με εξαίρεση αυτή την εφημερίδα, δεκάδες άρθρα γνώμης ανέλυσαν το φαινόμενο της ρατσιστικής βίας, σε μεγάλο βαθμό παρουσιάζοντάς το ως «αποτέλεσμα της συνάθροισης μεγάλου αριθμού μεταναστών από χώρες της Ασίας υπό άθλιες συνθήκες υγιεινής και της αδράνειας της Πολιτείας» ή καταφεύγοντας στη θεωρία των δύο άκρων, που στην ουσία δίνει άλλοθι νομιμοποίησης στη βία των παραστρατιωτικών ταγμάτων εφόδου που οργάνωναν πογκρόμ.

Δεν έλειψε, βεβαίως, ο αντίλογος, μέσα από πολλά κείμενα που θύμιζαν πως πολιτικοί έκλειναν το μάτι στο ρατσισμό για να αντλήσουν πολιτικά οφέλη. Πως το ντροπιαστικό «να ξεβρομίσει ο τόπος» προβλήθηκε ως η απόλυτη απάντηση σε όλα τα προβλήματά μας, για τα οποία πρώτος υπεύθυνος παρουσιάστηκε ο μετανάστης. Πως ο ρατσισμός ενυπήρχε στον τρόπο που εκμεταλλευτήκαμε τους μετανάστες για να μας κάνουν τις δουλειές που κανείς δεν ήθελε να κάνει με μεροκάματα πείνας και ανασφάλιστοι, στον τρόπο που τους αντιμετωπίζουμε ή ακόμη και τους προσφωνούμε, και βρήκε γόνιμο έδαφος έκφρασης συνεπικουρούμενο από την τρομολαγνεία «των απειλών που συνιστούν οι λαθρομετανάστες». Πως «το κράτος δίνει αντιφατικά μηνύματα και, ενώ επί δεκαετίες δεν εφάρμοσε καμία μεταναστευτική πολιτική, σε λίγες μέρες θέλησε να «επιλύσει» το πρόβλημα, με μεθόδους που θυμίζουν διωγμό και τακτικές που ενθαρρύνουν ομάδες που εμφορούνται από ξενοφοβία και ρατσισμό». Πως «η ανάδειξη της αυτοδικίας και του λιντσαρίσματος εξοικειώνει με τη βία και αυτή η ανοχή δημιουργεί συνθήκες για την εξάπλωσή της σε όλη την κοινωνία».

Ωστόσο, τα κείμενα αυτά χάθηκαν στο συνολικότερο τοπίο. Η κατακραυγή των ΜΜΕ εξαντλήθηκε στην καταγγελία της ρατσιστικής βίας της Χρυσής Αυγής. Δεν ασχολήθηκε σχεδόν καθόλου με το ρατσιστικό ρόλο που εκπορεύεται από το υπό ακροδεξιά πίεση μέρος του πολιτικού συστήματος και είτε ελάχιστα *mea culpa* για το ρόλο των ίδιων των ΜΜΕ στην αναπαραγωγή φυλετικών στερεότυπων και στη διάδοση ενός λόγου γεμάτου αρνητικά πρόσημα γι' αυτόν τον «άλλο», που ενσαρκώνεται στον μετανάστη και υποδαυλίζει ξενοφοβικά αισθήματα.

Το απόσταγμα και για τη στάση και το ρόλο των ΜΜΕ θα μπορούσε να είναι μια επισήμανση της δημοσιογράφου Μαρίας Κατσουνάκη: «Το χειρότερο δεν είναι πως δεν περνάει ούτε μια μέρα που να μην καταγράφεται στο αστυνομικό δελτίο επίθεση εναντίον αλλοδαπών από μοτοσικλετιστές που φοράνε κράνη... Το χειρότερο είναι ότι, πλέον, παρόμοιες ειδήσεις δεν προκαλούν σχεδόν καμία εντύπωση. Τώρα, μια κουρασμένη σιωπή τα υποδέχεται, μια επικίνδυνη παραίτηση, μια διεκπεραιωτική (άντε και λίγο παραπάνω) αναφορά... Μέσα στον αχό και στο θολό τοπίο

κινδυνεύουμε να χάσουμε το ανθρώπινο σχήμα μας, να απολέσουμε βασικά υλικά από τα οποία είναι φτιαγμένο: ανοχή, κατανόηση, συνύπαρξη».

ΔΕΚΑΤΟ ΜΕΡΟΣ

Ο νόμος Ραγκούση και ο συμβολικός εκμηδενισμός των νόμιμων μεταναστών

Φωτογραφία © UNHCR/T.Martinez

Σε αντίθεση με τους πρόσφυγες, οι νόμιμοι μετανάστες βρέθηκαν στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος ξεσηκώνοντας πολιτικές θύελλες κι έναν αγώνα δρόμου ανάμεσα σε κόμματα για το ποιο θα δυσχεράνει περισσότερο τη διαδικασία πολιτογράφησης των νόμιμα διαμενόντων και εργαζόμενων μεταναστών. Η στροφή προς τα (ακρο)δεξιά του πολιτικού βίου που ακολούθησε την άνοδο της Χρυσής Αυγής βρήκε προνομιακό πεδίο έκφρασης στο Νόμο Ραγκούση (3838/10) για το δικαίωμα στην ιθαγένεια, που όπως κάθε τι σχεδόν που αφορούσε τους μετανάστες παρουσιάστηκε ως «εθνική απειλή». Ενδεικτικό της συμβολικής φόρτισης με την οποία επενδύθηκε το θέμα είναι ότι, όπως επισήμαναν αρκετά δημοσιεύματα, λίγα λεπτά μετά την ορκωμοσία της νέας κυβέρνησης, η Χρυσή Αυγή έσπευσε να καταθέσει σχετικό νομοσχέδιο.

Προεκλογικά, δηλώσεις αρχηγού κόμματος ο οποίος κατήγγειλε το νόμο ως «μαγνήτη για τη λαθρομετανάστευση» υποσχόμενος, όπως κι άλλα κόμματα του δεξιού τόξου, την κατάργησή του,

παρέλασαν σε δεκάδες δημοσιεύματα, ενώ κάποια έδωσαν βήμα σε προβεβλημένα κομματικά στελέχη για να μιλήσουν για «εγκληματικό νόμο». Μετεκλογικά, στην πλειοψηφία των δημοσιευμάτων, οι κυβερνητικές αιτιάσεις για την κατάργησή του (ή μετέπειτα τροποποίηση), ότι «προέχει η εναρμόνιση του θεσμικού πλαισίου με την ευρωπαϊκή νομοθεσία για την ιθαγένεια και την παράνομη μετανάστευση», προβλήθηκαν ως θέσφατο, χωρίς ένα ρεπορτάζ να αναζητήσει το πώς στοιχειοθετείται ότι είναι αυστηρότερο το πλαίσιο στον ευρωπαϊκό νότο ή τι ακριβώς προβλέπεται σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες και από ποιες ιδιαίτερες συνθήκες υπαγορεύτηκε, ώστε ο αναγνώστης να μπορεί να βγάλει τα δικά του συμπεράσματα.

Κι ενώ ήταν σαφώς σε γνώση συντακτών και αρθρογράφων ότι ο Νόμος Ραγκούση αφορούσε στην πολιτογράφηση επί πολλά χρόνια νόμιμων και εργαζόμενων μεταναστών και των παιδιών τους υπό αυστηρές προϋποθέσεις, υπήρξαν κείμενα τα οποία υποστήριξαν πλήθος ανακρίβειες, παραπλανώντας τους αναγνώστες. Ένα έγγραφο για «αλλαγή του Νόμου Ραγκούση για την λαθρομετανάστευση». Κάποιο διατεινόταν ότι «με το νόμο Ραγκούση, αντί να μετριαστεί η ανεξέλεγκτη είσοδος λαθρομεταναστών, κατέστη η Ελλάδα τόπος θελκτικός, αφού η ιθαγένεια εξασφαλίζεται για τα παιδιά τους που γεννιούνται εδώ και φυσικά μετά ακολουθούν και οι γονείς τους». Και άλλο επιχειρηματολόγούσε ότι απαιτείται η κατάργησή του «ώστε να μην νομιμοποιούνται αυτόματα όσα παιδιά γεννιούνται στην Ελλάδα».

Δεν ήταν λίγα τα κείμενα, ιδίως αρθρογράφων, τα οποία υιοθετούσαν πλήρως την επιχειρηματολογία του «μαγνήτη» γράφοντας πως «έστειλε το λάθος μήνυμα και τροφοδότησε τις παράνομες ροές». Άλλα ανέλυαν πως «η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια έχει γίνει για τους μετανάστες, κυρίως από την Αφρική και την Ασία, ένας ελκυστικός προορισμός. Τα κυκλώματα που τους διακινούν, τους “ενημερώνουν” πως εδώ θα νομιμοποιηθούν εύκολα», παραθέτοντας στη συνέχεια στατιστικές για το πόσοι μετανάστες συνελήφθησαν το πρώτο εξάμηνο του 2012, οι οποίες δεν είχαν καμία σχέση με το θέμα της ιθαγένειας. Και, άλλα δεν έχασαν την ευκαιρία να καταγγείλουν την «αλλοίωση του έθνους από τους μετανάστες» και να σημάνουν συναγερμό γιατί «η απαλοιφή του γένους για την εισαγωγή υποψηφίων στις στρατιωτικές σχολές δημιουργεί μεγάλα ερωτήματα, ιδιαίτερα εάν συνδυαστεί με την ενεργοποίηση του νόμου Ραγκούση, ο οποίος χορηγούσε με συνοπτικές διαδικασίες ελληνική ιθαγένεια σε χιλιάδες αλλοδαπούς που είχαν φτάσει παράνομα στη χώρα μας».

Σε αυτή την εφημερίδα μάλιστα, η οποία ανέλαβε εκστρατεία κατά του Νόμου Ραγκούση, υπήρξε και δισέλιδο αφιέρωμα με θέμα: «Δίνουν χάρη σε ξένους εγκληματίες για να γίνουν Έλληνες – Για να πάρουν ιθαγένεια, τους σβήνουν καταδίκες για λαθρεμπόριο, ναρκωτικά, δουλεμπόριο, ληστείες, οπλοφορία...» Άλλη εφημερίδα αποκάλυπτε «όργιο παρανομιών στο Κρουονέρι – κύκλωμα έκδοσης πλαστών αδειών παραμονής». Επέτειναν έτσι το κλίμα, που πρώτη η Χρυσή Αυγή καλλιεργούσε, ότι «και οι νόμιμοι παράνομοι είναι».

Ο αντίλογος δεν υπήρξε από κανένα ρεπορτάζ που να αναζήτησε, λόγου χάρη, πόσοι πήραν ιθαγένεια με το Νόμο Ραγκούση, τι αναλογία εκπροσωπούσαν σε σχέση με προηγούμενα έτη κλπ., αλλά από ελάχιστα άρθρα γνώμης. Είναι σε κείμενο της πρώην βουλευτή Άννας Νταλάρα που

διαβάσαμε ότι «με βάση τα επίσημα στοιχεία του υπουργείου Εσωτερικών, υπάρχει τάση μείωσης στην παροχή ιθαγένειας μεταξύ 2010-2011 σε σύγκριση με τα προηγούμενα έτη». Σε κείμενο του Δημήτρη Χριστόπουλου, αντιπροέδρου της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, διαβάσαμε πως «η διαδικασία πολιτογράφησης, με τους αυστηρούς κανόνες του Νόμου Ραγκούση συνεχίζει να είναι η δυσκολότερη διοικητική διαδικασία που προβλέπει η ελληνική έννομη τάξη». Και, από τον καθηγητή Συνταγματικού Δικαίου Ξενοφώντα Κοντιάδη, μάθαμε ότι οι προτεινόμενες αλλαγές αποτελούν «υιοθέτηση του αυστηρότερου μοντέλου χορήγησης ιθαγένειας που ισχύει στην Ευρώπη. Από συγκριτικά στοιχεία προκύπτει ότι η Ελλάδα χορηγεί τις λιγότερες ιθαγένειες μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποδεικνύοντας ότι η κινδυνολογία περί καταχρήσεως του θεσμού της πολιτογράφησης συνιστά ένα μύθο που υποκρύπτει ιδεολογικές σκοπιμότητες, υποθάλλοντας τα υφέρποντα ρατσιστικά σύνδρομα της μεταμνημονιακής ελληνικής κοινωνίας».

Τα προβλήματα που βιώνουν τα παιδιά των μεταναστών, μετέωρα σε μια νομική ανυπαρξία που τα κρατά δίχως υπηκοότητα και ταυτότητα, έγιναν αντικείμενο μόλις τριών κειμένων. Άλλα τόσα αφιερώθηκαν στον αλβανικής καταγωγής Νεριτάν Ζινζιρία, τον 23χρονο που κέρδισε το πρώτο βραβείο στο Φεστιβάλ της Δράμας και ο οποίος μετά από περισσότερα από 20 χρόνια στην Ελλάδα εξακολουθεί να χρειάζεται να ανανεώνει κάθε χρόνο την άδεια παραμονής του. Οι πιο «δυτικότροποι» νόμιμοι μετανάστες βρήκαν μια σύντομη θέση στη ειδησεογραφία –μέσα σε τρία κείμενα– για να εκφράσουν ότι, παρά την κρίση, «επιμένουν ελληνικά», με κάποιους να δηλώνουν ότι «στην Ελλάδα χωράμε όλοι». Άλλα τέσσερα ρεπορτάζ κατέδειξαν ότι στην αφιλόξενη πλέον Ελλάδα δεν χωρούν όλοι, περιγράφοντας πώς η κρίση και η ανασφάλεια οδηγούν –μετά ακόμη και από δεκαετίες– σε δεύτερο ξεριζωμό τους μετανάστες από τα Βαλκάνια, ιδίως από την Αλβανία. Όλοι έλεγαν «τέλειωσαν οι δουλειές», αλλά στα δύο κείμενα που έδωσαν λόγο τους μετανάστες από την Ασία για να μιλήσουν για τη δική τους φυγή διαβάσαμε επιπρόσθετα ότι «σε βλέπουν στο δρόμο και σε βρίζουν», ότι «με τις καθημερινές επιθέσεις φοβόμαστε πια να βγούμε το βράδυ και δεν κυκλοφορούμε ποτέ μόνοι» ή ότι «οι ανανεώσεις των αδειών παραμονής αργούν αδικαιολόγητα, ενώ η έκδοση άδειας επί μακρόν διαμένοντος έχει καταστεί άθλος».

Αυτή η γραφειοκρατία, που λειτουργεί ως μέσο εξαναγκασμού των νόμιμων μεταναστών σε έξοδο από την Ελλάδα, στιγματίστηκε σε λίγα δημοσιεύματα με αφορμή την απειλή απέλασης του Αλβανού δημοσιογράφου Νίκου Άγκο ύστερα από 20 χρόνια στην Ελλάδα, επειδή μία χρονιά, λόγω ασθενείας, δεν είχε συμπληρώσει τα αναγκαία έτη για να ανανεώσει την άδεια παραμονής του. Είναι αυτή ακριβώς η μεταχείριση που επιφυλάσσει η Ελλάδα και στους νόμιμους μετανάστες, την οποία διαβάσαμε σε μόλις δύο αυτόνομα κείμενα και εμβόλιμα σε κάποια άρθρα γνώμης για το μεταναστευτικό, που οδήγησε στην καταδίκη της χώρας μας από το Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Όσο για τους υπόλοιπους νόμιμους μετανάστες, όπως και οι πρόσφυγες, χάθηκαν μέσα στο νοηματικό συρφετό του «λαθρομετανάστη», που δεν κάνει διάκριση στα έγγραφα αλλά στο χρώμα του δέρματος, τα ρούχα και την εμφάνιση. Μόνο δύο δημοσιεύματα αναφέρθηκαν στη δύσκολη καθημερινότητά και στις υποτυπώδεις συνθήκες ζωής των πιο ευάλωτων από αυτούς, που «ζουν

σε “κυψέλες ανθρώπων και κοιμούνται σε πατώματα παλιών βιοτεχνιών”», δίνοντάς τους βήμα για να αποκαλύψουν αυτό που όλοι γνωρίζουν αλλά δεν θεωρείται «είδηση»: «Αν έχεις χαρτιά, δεν σε θέλουν. Ζητάνε να είσαι παράνομος. Δεν θέλουν να σου κολλάνε ένσημα», «αποφεύγουμε τους δύσκολους δρόμους γιατί τώρα με τον Ξένιο Δία, αν μας πάνε στο τμήμα και μας κρατήσουν πολλή ώρα και αργήσουμε στη δουλειά μπορεί να μας απολύσουν».

Σπάνια ήταν επίσης τα κείμενα που αφορούσαν στη συνεισφορά των μεταναστών. Η Επίτροπος Σεσίλια Μάλμστρομ, ήρθε πολλές φορές στην Ελλάδα, αλλά συνέντευξή της διαβάσαμε σε μεταφορά κειμένου από τη *Le Monde*, όπου επισήμαινε ότι «η μετανάστευση δεν αποτελεί απειλή για την Ευρώπη αλλά ευκαιρία, ακόμη και παράγοντα ανάπτυξης. Οι μετανάστες είναι απαραίτητοι, δεδομένης μάλιστα της δημογραφικής εξέλιξης στις περισσότερες χώρες μας. Υπολογίζεται ότι το 2030, χωρίς νέα μετανάστευση, ο ευρωπαϊκός πληθυσμός που είναι σε ηλικία να εργαστεί θα έχει μειωθεί κατά 12%». Μαζί και κάποια άρθρα γνώμης, που σημείωναν πόσο τους εκμεταλλευτήκαμε για να μαζεύουν τα φρούτα μας, να δουλεύουν στα ψαράδικά μας, να φροντίζουν τους αρρώστους μας ή να ολοκληρώσουν έγκαιρα τα Ολυμπιακά έργα, και τόνιζαν ότι η μεταναστευτική εργασία υπήρξε θεμέλιο της οικονομικής ευημερίας των κρατών και της βιωσιμότητας του κοινωνικού κράτους πρόνοιας, ενώ στην Ελλάδα το μεταναστευτικό ρεύμα της δεκαετίας του '90 υπήρξε από τις κινητήριες μηχανές ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας. Και, σε ένα ακόμη καίριο άρθρο, ο καθηγητής Αριστείδης Χατζής θύμιζε σε όσους φοβούνται τη μετανάστευση ότι: «Οικονομολόγοι υποστηρίζουν ότι τα ανοικτά σύνορα θα διπλασίαζαν το παγκόσμιο ΑΕΠ και, σχεδόν, θα εξαφάνιζαν την παγκόσμια φτώχεια. Μα οι μετανάστες αυξάνουν την εγκληματικότητα! Όχι οι μετανάστες, αλλά η φτώχεια και η ουσιαστική έλλειψη αποτροπής του εγκλήματος από το αποτυχημένο κράτος. Μα οι μετανάστες μάς κλέβουν τις δουλειές! Συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο. Η είσοδος μεταναστών μακροπρόθεσμα αυξάνει τη ζήτηση για εργατικά χέρια, ακόμα και για ανειδίκευτη εργασία».

Όλο αυτό το οκτάμηνο υπήρξε μόλις ένα ρεπορτάζ για την κανονική ζωή των κοινοτήτων των μεταναστών, «Η μεγάλη των Φιλιππινέζων ελληνική γιορτή», το οποίο ανέδειξε την ομαλότητα και την καθημερινότητα ανθρώπων σκληρά εργαζόμενων και ενταγμένων στην ελληνική κοινωνία. Είναι αυτό ακριβώς που έλειψε από τον Τύπο: η καθημερινότητα, το μοίρασμα της κοινής πραγματικότητας, οι προσπάθειες ένταξης, η προσφορά. Έτσι, επιβεβαιώνεται εκείνο που προ ετών ανέλυσε ο καθηγητής Μπάμπης Ανθόπουλος στο «Πληροφόρηση και Ρατσισμός» (*Θέσεις*, Νο 63): «Καθώς επικρατεί η λογική του ανταγωνισμού και των προβλημάτων, θα μπορούσε κανείς να μιλήσει για ένα “συμβολικό εκμηδενισμό” των κανονικών όψεων της καθημερινής ζωής των μεταναστών, που ευνοεί τον υπερτονισμό της “αποκλίνουσας συμπεριφοράς” τους».

ΕΝΔΕΚΑΤΟ ΜΕΡΟΣ

Δράματα προσφύγων εκτός των συνόρων, «απειλές λαθρομεταναστών» εντός ή πλησίον των συνόρων

Φωτογραφία © UNHCR/ S.Baldwin

Σε μια εποχή όπου τα μεταναστευτικά ρεύματα είναι μικτά και σε αυτά συνυπάρχουν πρόσφυγες που ξεριζώνονται από πολέμους και εμφύλιους σπαραγμούς, πολίτες που δικαιούνται προστασίας, θύματα βασανιστηρίων και trafficking, ανήλικα ασυνόδευτα παιδιά αλλά και άνθρωποι που μεταναστεύουν αναζητώντας μια ευκαιρία επιβίωσης, τα έντυπα αγνόησαν συστηματικά τους πρόσφυγες και τους διεθνείς κανόνες προστασίας τους, στοιβάζοντας όλους τους αναγκασμένους σε μετακίνηση πληθυσμούς κάτω από τον όρο «λαθρομετανάστες». Οι πρόσφυγες υπήρξαν οι μεγάλοι απόντες της ειδησεογραφίας και της αρθρογραφίας, ένα άορατο σύνολο, του οποίου η υπόσταση, η φωνή και τα δικαιώματα χάθηκαν σε μια μιντιακή ανυπαρξία, συνοδοιπόρο της πολιτικής, νομικής και κοινωνικής ανυπαρξίας που τους επιφυλάσσει η ελληνική Πολιτεία.

Το παράδειγμα των νέων κέντρων πρώτης υποδοχής, κράτησης και φιλοξενίας που κυριάρχησαν σε μια ειδησεογραφία γεμάτη ασαφείς όρους και απουσία αναφοράς στις υπηρεσίες που πρέπει να διαθέτουν, ώστε να διασφαλίζουν την πρόσβαση στις διαδικασίες αίτησης ασύλου, δεν είναι το μοναδικό. Δεν υπήρξε ούτε ένα αυτόνομο ρεπορτάζ αφιερωμένο αποκλειστικά στην καθημερινότητά τους, στις προσπάθειες ένταξής τους ή στο πώς βιώνουν και εκείνοι την κρίση που βαθαίνει χέρι-χέρι με την ξενοφοβία. Οι μαρτυρίες κάποιων κατόχων ροζ κάρτας για τις συνθήκες ζωής τους ήταν απλώς τυχαίες σε αφιερώματα για τη ρατσιστική βία.

Για τα θέματα που σχετίζονταν με τα δικαιώματά τους συγκεκριμένα, διαβάσαμε σχεδόν αποκλειστικά σε ελάχιστα κείμενα, τα οποία παρουσίαζαν δηλώσεις ή εκθέσεις μεταναστευτικών οργανώσεων και φορέων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι οποίες στηλίτευαν το ότι συλλαμβάνονται ακόμη και αιτούντες άσυλο, επισήμαιναν την παντελή έλλειψη κατάλληλων εγκαταστάσεων στα σύνορα για την αναγνώριση όσων χρειάζονται διεθνή προστασία, αποκάλυπταν πως ουσιαστικά δεν λειτουργούσε καμία από τις υπηρεσίες που προβλέπονταν μετά τη θέσπιση νέων διαδικασιών για τη χορήγηση ασύλου, περιέγραφαν τις απαράδεκτες συνθήκες κράτησης των ανήλικων μεταναστών ή μιλούσαν για την απάνθρωπη μεταχείριση που επιφυλασσόταν σε όσους κρατούνται, γεγονός που οδήγησε στην απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου το 2011 ότι η Ελλάδα δεν αποτελεί ασφαλή χώρα για τους πρόσφυγες.

Η πιο συχνή αναφορά στα θέματα των προσφύγων, με εξαίρεση τέσσερα επετειακά δημοσιεύματα για την Παγκόσμια Ημέρα Προσφύγων, εξαντλήθηκε σχεδόν στα ζητήματα του ασύλου και της καθυστέρησης στη διαδικασία εξέτασης των αιτήσεων, με ελάχιστα αυτοτελή ρεπορτάζ. Έτσι, το μεγαλύτερο μέρος της σχετικής ενημέρωσης προήλθε κυρίως από παράθεση δηλώσεων Ευρωπαίων αξιωματούχων και ιδίως της αρμόδιας για ζητήματα μετανάστευσης Επιτρόπου Σεσίλια Μάλμστρομ. Είναι επίσης ενδεικτικό ότι, μολονότι το μεταναστευτικό ζήτημα υπήρξε αιχμή του δόρατος την περίοδο Μάρτιος-Οκτώβριος 2012, οι θέσεις και οι ανακοινώσεις του Γραφείου της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Αθήνα σχετικά με τις μεταναστευτικές πολιτικές και το πώς διασφαλίζεται το δικαίωμα ασύλου σε όσους το δικαιούνται, σπάνια απασχόλησαν τα έντυπα, ενώ τις περισσότερες από τις λίγες φορές που έγινε αναφορά σε αυτές ήταν αποσπασματικά και με λίγες αράδες μέσα σε εκτενή κείμενα.

Παράλληλα, υπήρξε σειρά δημοσιευμάτων τα οποία, στηριγμένα σε ανώνυμες και αδιασταύρωτες πηγές, αναπαρήγαγαν στερεοτυπικά αρνητικές απόψεις και για τους πρόσφυγες δημιουργώντας τη διάχυτη αίσθηση είτε σαθρής διεκδίκησης δικαιωμάτων είτε παραβατικότητας. «Λειτουργούν λόμπι Αφγανών, Πακιστανών, Σομαλών, με οικονομική επιφάνεια που υποστηρίζουν οικονομικά, αλλά και με παρεμβάσεις σε φορείς όπως η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ, κ.ά. τους συμπατριώτες τους που φτάνουν στην Ελλάδα και με το που συλλαμβάνονται στα σύνορα... τους εξασφαλίζουν δικηγόρους, κινητοποιούν τις διάφορες ανθρωπιστικές οργανώσεις για να τους αναζητήσουν ή να ασκήσουν πιέσεις», καταγγέλλει κάποιος, λες και είναι έγκλημα κι όχι υποχρέωση να υπάρχει νομική συνδρομή στους αιτούντες άσυλο. «Σε γκέτο και φάμπρικα χορήγησης παράνομων αδειών παραμονής φέρεται να έχουν μετατρέψει εξωσχολικά στοιχεία, ορισμένα από τα διαπολιτισμικά σχολεία της Αττικής... Μη κυβερνητικές οργανώσεις παραπλανούν εμφανίζοντας ως εφήβους

ενήλικους αλλοδαπούς... που παίρνουν προσωρινή άδεια παραμονής στην Ελλάδα. Κάποια διαπολιτισμικά σχολεία εξελίσσονται έτσι σε εστίες ανομίας», υποστηρίζει ένα ακόμα. Κι άλλα ανέφεραν επανειλημμένα ανακρίβειες διόλου αθώες, όπως ότι «συνεχίζουν να έρχονται караβάνια λαθρομεταναστών που συλλαμβάνονται στον Έβρο και, εκμεταλλευόμενοι τη διάταξη περί ασύλου, καταθέτουν μια αίτηση, παίρνουν άδεια παραμονής για 30 ημέρες και έρχονται στην πρωτεύουσα για να χαθούν μέσα στο πλήθος», ταυτίζοντας την αίτηση ασύλου με το έγγραφο διοικητικής απέλασης εντός 30 ημερών.

Η μόνη προσφυγιά που συγκίνησε τις εφημερίδες ήταν αυτή που εκδηλώθηκε εκτός των συνόρων μας. Πρόβαλαν τις «τραγωδίες» των προσφύγων, διηγήθηκαν τις κακουχίες που συναντούν στην αναγκαστική φυγή τους, ύψωσαν κραυγή κατά όσων τους αφήνουν αβοήθητους να πεθάνουν, εφόσον ήταν μακριά από τα σύνορά μας. Αλλά δεν υπάρχει κανένα καλύτερο παράδειγμα από την κρίση της Συρίας: Μόλις οι πρόσφυγες πλησίασαν τα σύνορά μας –λες και η γεωγραφική θέση της οδύσσειάς τους αποτελεί τη ζυγαριά της ευαισθησίας και της αντικειμενικής μας σκέψης– η ενσυναίσθηση και η συμπόνια του Τύπου έδωσαν τη θέση τους στο φόβο, η τραγωδία παρουσιάστηκε ως «απειλή» και η περιπέτεια της φυγής τους περιγράφηκε σε όρους «αναχαίτισης». Ο καταδιωγμένος πρόσφυγας έγινε «λαθρομετανάστης», οι λίγοι που κατάφεραν να φτάσουν έγιναν «ποτάμι» που έκανε «απόβαση» και «εισβολή», και οι κραυγές για τα «τρύπια σύνορα» σκέπασαν τις εκκλήσεις του ΟΗΕ για πρόσβαση στην επικράτεια σε όσους χρήζουν διεθνούς προστασίας.

Είναι χαρακτηριστικό ότι το Σεπτέμβριο, κι ενώ η προσφυγική κρίση στη Συρία βρισκόταν στο απόγειό της, ανάμεσα στα δημοσιεύματα για «δεκάδες λαθρομετανάστες που αποβιβάζονται ανενόχλητοι σε νησιά», υπήρχαν αρκετά για τη Σύμη όπου «καθημερινά αποβιβάζονται κατά κύματα οι λαθρομετανάστες» και όπου δόθηκε «τελεσίγραφο από τους κατοίκους, που είναι αποφασισμένοι να πάρουν την κατάσταση στα χέρια τους». Αλλά μόνο σε ένα δημοσίευμα, με τίτλο «Η Σύμη εκπέμπει SOS για τους λαθρομετανάστες», διαβάσαμε πως «ανάμεσα σε αυτούς που αποβιβάζουν οι δουλέμποροι στο νησί υπάρχουν γυναικόπαιδα από τη Συρία και το Αφγανιστάν». Από το ίδιο κείμενο μαθαίνουμε πως «οι λιμενικοί πυροβόλησαν φουσκωτό που μετέφερε 37 λαθρομετανάστες, με αποτέλεσμα να βουλιάξουν». Πιο τυχεροί στάθηκαν στη Λέσβο, όπου σε ένα δημοσίευμα με τίτλο «Συνελήφθησαν 24 Σύριοι λαθρομετανάστες», διαβάζουμε πως «πρόκειται για Σύρους πρόσφυγες, μεταξύ των οποίων πέντε γυναίκες και πέντε παιδιά»

Το στίγμα είχε δώσει η πολιτική ηγεσία, ήδη από τα τέλη Ιουλίου, με δηλώσεις που τροφοδότησαν την ειδησεογραφία: «Σχέδιο έκτακτης ανάγκης για «στεγανοποίηση» χερσαίων συνόρων με σκοπό να αποτραπεί το ενδεχόμενο μαζικής εισόδου Σύρων προσφύγων στο πλαίσιο του «Ξένιος Ζευς» και δράσεων για τη διαχείριση της παράνομης μετανάστευσης», «Μπροστά στο ενδεχόμενο μεταναστευτικής πίεσης ή προσφυγικού κύματος από Συρία η ελληνική κυβέρνηση αυξάνει τη θωράκιση των συνόρων, προκειμένου να σταλεί σαφές αποτρεπτικό μήνυμα», «Συνοριοφύλακες μεταφέρονται από όλη τη χώρα για να αποτρέψουν κύμα μεταναστών από τη Συρία».

Ενδεικτικό του κλίματος απειλής που διαμορφώθηκε είναι ότι, πλάι σε τίτλους που μίλαγαν για «τσουνάμια» και «ποτάμια», διαβάζαμε: «Συναγερμός στον Έβρο μετά την πληροφορία για μεγάλο αριθμό προσφύγων από τη Συρία που ετοιμάζεται να περάσει τα σύνορα – Εκτιμάται ότι ξεπερνούν τα 1.000 άτομα». Αυτός ο αριθμός σε λίγες ημέρες πολλαπλασιάστηκε μαγικά στα θαλάσσια σύνορά μας από άλλη εφημερίδα που έγραφε: «Συναγερμός για απόβαση 100.000 μεταναστών στα νησιά του Αιγαίου – Αναμένεται κύμα Σύρων και Αφγανών προσφύγων που εγκαταλείπουν τις εμπόλεμες πατρίδες τους», ενώ στο ίδιο κείμενο διαβάζουμε πως τον Αύγουστο η «απόβαση» στο Αν. Αιγαίο εκφράστηκε σε... 397 συλλήψεις, στην πλειοψηφία τους από Συρία και Αφγανιστάν.

Η σύγχυση για τους πρόσφυγες που μεταμορφώνονται σε λαθρομετανάστες και για το αν θα τους παράσχει η πολιτεία προστασία ή θα τους «αναχαιτίσει» επιτάθηκε όταν μετά τα μέσα Σεπτεμβρίου η κυβέρνηση επέλεξε να ανακοινώσει το σχέδιο «Ιώνη» –για τη συντονισμένη υποδοχή έως και 20.000 προσφύγων από τη Συρία– στο πλαίσιο δημοσιοποίησης ενός ευρύτερου σχεδίου αυξημένης επιτήρησης των συνόρων «για την αποτροπή εισόδου λαθρομεταναστών», με παράλληλες δηλώσεις κυβερνητικών παραγόντων για «αισιοδοξία ότι θα επιτευχθεί η ανάσχεση του προσφυγικού ρεύματος στα θαλάσσια σύνορα».

Είναι ενδεικτικά σχετικά δημοσιεύματα που κάνουν λόγο για το «Ιώνη» ως «διευρυμένο σχέδιο για την ανάσχεση εισροής μεγάλου αριθμού προσφύγων και παράνομων μεταναστών από Συρία» ή «δίκτυο αποτροπής εισροής προσφύγων από τη Συρία, με λιμενικό, αστυνομία και ένοπλες δυνάμεις». Όσα πάλι δημοσιεύματα μιλούν για δύο παράλληλα σχέδια, ένα για την «ανάσχεση λαθρομεταναστών», κι άλλο ένα (το «Ιώνη») για οργανωμένη υποδοχή προσφύγων, το κάνουν εμβόλιμα σε κείμενα με τίτλους «Μπλόκο στη λαθρομετανάστευση», «Θωράκιση και κέντρα κράτησης παράνομων μεταναστών στο Αιγαίο», «Ξένιος Δίας: μείωση εισόδου λαθρομεταναστών», «Και αυστηρότερες ποινές στους λαθρομετανάστες». Έτσι, ακυρώνουν συμβολικά την υποχρέωση προστασίας των προσφύγων εξομοιώνοντάς τους με «λαθρομετανάστες προς σύλληψη και κράτηση». Ακόμη και τον Οκτώβριο, με αφορμή ανακοίνωσης άσκησης στο πλαίσιο του σχεδίου «Ιώνη», κι ενώ διευκρινίζεται πως πρόκειται για σχέδιο υποδοχής 20.000 Σύρων προσφύγων, διαβάζουμε ότι «σύμφωνα με την άσκηση, τα σενάρια διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών που αναμένονται από τη Συρία είναι τρία και το πρώτο είναι να ανακοπεί η πορεία του κύριου όγκου των προσφύγων και μεταναστών να φτάσει στα σύνορα με την Ελλάδα».

Προτάσοντας την «απόθηση» αντί της προστασίας και την «ανάσχεση» αντί της υποδοχής, μιλώντας για μια προσφυγική κρίση σε όρους «αντιμετώπισης της λαθρομετανάστευσης» και εντάσσοντας την πιθανή τους άφιξη στη λογική της εθνικής απειλής που ορίζεται με «τσουνάμια», τα μίντια απλώς επικύρωσαν τη συνολικότερη στάση τους απέναντι τους πρόσφυγες. Μία στάση που αγνοεί την ύπαρξή τους, τα δικαιώματά τους και τις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας.

Υπήρξε απόλυτη ομοφωνία ενός Τύπου που δεν αναρωτήθηκε πώς θα διασφαλιστεί η ζωή και η προστασία του πρόσφυγα, αν του κλείσεις τα σύνορα και τον απωθήσεις πριν προλάβει να ζητήσει

βοήθεια. Και, όπως επεσήμανε ένα άρθρο του Πέτρου Στάγκου: «Προέκταση της ίδιας ευρωπαϊκής έγνοιας (για τη μεταχείριση των αιτούντων ασύλου) είναι η άρνηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να χρηματοδοτήσει το «τείχος του Έβρου», επειδή εξαιτίας αυτού θα εμποδιστεί η πρόσβαση στο ελληνικό-ευρωπαϊκό έδαφος προσώπων που θα δικαιούνταν να ζητήσουν τη διεθνή και ευρωπαϊκή προστασία του πρόσφυγα».

*Οι απόψεις που εκφράζονται στην παρούσα ανάλυση είναι της συγγραφέως και δεν αντανακλούν κατ' ανάγκη την επίσημη άποψη της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.